Vol. II
No. 16

Wednesday,
8th September, 1954

HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY DEBATES
Official Report

PART II—PROCEEDINGS OTHER THAN QUESTIONS AND ANSWERS

CONTENTS

Note.—*at the commencement of the speech denotes confirmation not received.

Government Press
Hyderabad-Dn
1955

THE HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

Wednesday, the 8th September, 1954

The House met at Nine of the Clock.

[MR. SPEAKER IN THE CHAIR]

QUESTIONS AND ANSWERS

(See Part I)

Motion for the consideration of the report of the Anti-Corruption Enquiry Committee

Shri Ratanlal Kotecha (Patoda) : Mr. Speaker, Sir, I beg to move :

"That the report of the Anti-Corruption Enquiry Committee appointed by the Government be taken into consideration".

Mr. Speaker : Motion moved.

منسٹرفار هوم ، لا اینڈ ریهیبلیٹیشن ۔ (شری دگمبر راؤ بندو) :— میں سمجھتا هوں که کوئی تاریخ مقرر کرکے اسبارے میں بحث کی جائے تو مناسب هوگا ۔

Mr. Speaker : The report will be taken up in consideration on 22nd September.

پرسوں شاید بزنس کمیٹی نے بھی یہی ڈیٹ (Date) مقرر کی ھے ۔

Report of the Committee on Privileges in Dr. Raj Bahadur Gour's Case

Shri Devisingh Chauhan (Awsa) : The question of breach of privilege of the House arising out of the speech alleged to have been made by Dr. Raj Bahadur Gour was referred to the Committee on Privileges on 22nd April, 1954. The Assembly has not fixed any time for the presentation of the report. According to the Rules, the report in this case ought to have been submitted before 22nd May, 1954. I, therefore, beg to move :

"That the time for the presentation of the Report of the Committee on Privileges in Dr. Raj Bahadur Gour's case be extended upto 8th September, 1954."

Mr. Speaker : The questions is :

" That the time for the presentation of the Report of the Committee on Privileges in Dr. Raj Bahadur Gour's case be extended upto 8th September, 1954. "

The motion was adopted.

Shri Devisingh Chauhan : I beg to present the report of the Committee on Privileges in Dr. Raj Bahadur Gour's case.

Mr. Speaker : The report of the Committee on Privileges in Dr. Raj Bahdur Gour's case is presented.

Copies of the report will be circulated among the members today and it will be taken up for consideration on Monday. the 13th September, 1954.

L. A. Bill No. XIX of 1954, the Hyderabad Prisons Bill, 1954.

Clause 2

Shri Shamrao Naik (Hingoli-General) : I beg to move :

" That after line 10, add :

'(2) Words and expressions used in this Act, but not defined therein shall have the meaning assigned to them in the Criminal Procedure Code of 1898 and the Indian Penal Code (XLV of 1860)'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri R. B. Deshpande (Pathri) : There is one amendment of mine to Clause No. 1.

Mr. Speaker : We have to take up Clause 1 after all the clauses in the Bill have been put to vote.

**Shri Shamrao Naik :* Sir, I have moved an amendment to Clause 2 of the Bill. It seeks to provide that such words and expressions as have been used in this Bill but which have not been defined shall have the same meaning as assigned to them in the Criminal Procedure Code and the Indian Penal Code. Otherwise, a difficulty may arise as to the interpretation of such words. For example, such words as 'Order',

'Judgment', 'Court', etc. have not been defined in this Bill, though they have been used in the Bill. By my amendment, I desire that such meaning as has been assigned to those words in the Indian Penal Code and Criminal Procedure Code should be assigned to them while interpreting those words in relation to this Bill. I moved this amendment in order to remove any difficulty that may arise in construing those words. My amendment does not seek to curtail anything contained in the Bill. It is purely a formal one and I think it will be acceptable to the Member in-charge of the Bill. I request the Member in-charge of the Bill to kindy accept my amendment.

[*Mr. Deputy Speaker in the Chair*]

डिप्टी मिनिस्टर फॉर होम (श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर) :—जो अमेंडमेंट लाअी गअी है वह मेरे खियाल से गैर जरूरी है। अिसलिये कि जनरल क्लाजेस अॅक्ट (General Clauses Act) में अेक कानून अैसा है जिसमें बताया गया है कि जिन अल्फाज की तारीफ अगर किसी अॅक्ट(Act) में नहीं की गअी है तो जो मुतालुका अॅक्ट में तारीफ की गअी होगी वही अुसकी भी तारीफ समझी जायेगी। अिसलिये जनरल क्लाजेस अॅक्ट में जो तारीफ की गअी है वही अस कानून में अितलाक होगी। अिसलिये मेंबर अिनचार्ज आफ दी अमेंडमेंट, की जो अमेंडमेंट है अुसका मतलब जनरल अॅक्ट की ताबीर से निकल जाता है, अिसलिये यह अमेंडमेंट गैर जरूरी है।

Mr. Deputy Speaker : The question is:
"That after line 10, add :

'(2) Words and expressions used in this Act, but not defined therein shall have the meaning assigned to them in the Criminal Procedure Code of 1898 and the Indian Penal Code (XLV of 1860)'.

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is:
"That Clause 2 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 2 was added to the Bill.

Clause 3

Shri Ch. Venkatrama Rao (Karimnagar): "I beg to move :
"That in line 4, after 'prisoner', add : 'or a political prisoner".

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri J. Anand Rao (Sircilla-General) : I beg to move: Omit the words from 'and' in line 6, to '1898' in line 8".

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri J. Anand Rao : I beg to move:
"That after line 20, add:

'(6A) 'Political Prisoner' means a prisoner detained under any preventive detention law or prosecuted or convicted for any act committed in connection with any political movement other than communal'."

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri Ankushrao Ghare (Partur) : I beg to move:
"That in line 21, between, 'jail' and 'or', insert 'or subsidiary jail'."

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri A. Guruva Reddy (Siddipet) : I beg to move:
"That omit lines 30 and 31 of clause 3".

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri A. Guruva Reddy : I beg to move:
"That in line 34 after 'Act' add, 'but shall not include literature and journals unprescribed by the Government'."

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ :- میری امنڈمنٹ کلاز (۳) کے لئے ہے - اس کلاز میں پریزنرس وغیرہ کی تعریف کی گئی ہے - چنانچہ سیول پریزنرس - کنوکٹیڈ کریمنل پریزنرس (Convicted criminal prisoners) اور کریمنل پرزنرس وغیرہ کی تعریف کی گئی ہے - مگر ایسے قیدی بھی ہیں جنکی تعریف نہیں کی گئی ہے - مثلا پولیٹیکل پریزنرس (Political prisoners .) - میرے امنڈمنٹ لانے کا منشاء یہ ہے کہ عام قیدیوں کو جو ڈسپلن وغیرہ کی خلاف ورزی میں سزا بھگتتے ہیں وہ انہیں نہ ملے - میں یہ بتانے کی کوشش کرونگا کہ عام قیدیوں اور پولیٹیکل پریزنرس کے موٹیوز (Motives) میں کیا فرق رہتا ہے - پولیٹیکل پریزنرس کی نیت محض کسی جرم کے کرنے کی نہیں ہوتی - اگر حکومت سیدھے سادھے طریقہ پر اون کے مطالبات پورے نہ کرے تو حکومت کو مجبور کرنے کے لئے اون کو یہ راستہ اختیار کرنا پڑتا ہے - اس کے لئے وہ ستیہ گرہ یا دوسرے میژرس (Measures) اختیار کرتے ہیں - ان پولیٹیکل پرزنرس کو جو اچھی نیت سے مومنٹ چلاتے ہیں کرمنل پرزنرس کی تعریف میں رکھنا ٹھیک نہیں -

اور کریمنل پریزنرس سے جو قواعد متعلق کئے جاتے ھیں وھی ان سے متعلق کرنا ٹھیک نہیں ۔ کیونکہ ان کا مقصد الگ ھوتا ھے ۔ جنرل ڈسکشن کے وقت اوس طرف کے آنریبل ممبرس نے یہ کہا تھا کہ اپوزیشن ممبرس کیا جیل کو سسرال کا گھر بنانا چاھتے ھیں ۔ ھوسکتا ھے کہ ادھر کے آنریبل ممبرس بھی کسی موومنٹ کے سلسلہ میں جیل جا سکیں ۔ پی ۔ ڈی ۔ ایف پارٹی نے اس کا گتہ نہیں لیا ۔ اس لئے میں کہونگا کہ پولیٹیکل پریزنرس کو بھی کریمنل پریزنرس میں لینا آج کل کی ڈیموکریسی کے تحت معیوب ھے ۔ پولیٹیکل پرزنرس اچھی نیت اور اچھے موٹیو کے تحت جد و جہد کرتے ھیں ۔ اس لئے اون کو بھی عام پریزنرس کے قواعد کے تحت لینا مناسب نہیں ھے ۔ برٹش حکومت کے وقت بھی رائٹنگ میں نہیں تھا تو کم از کم عمل یہ تھا کہ پولیٹیکل پریزنرس کے ساتھ الگ برتاؤ کیا جاتا تھا ۔ لیکن موجودہ زمانہ میں تو وہ بھی سہولتیں نہیں ھیں ۔ پولیٹیکل پریزنرس کلکٹیو موٹیو کی خاطر جدو جہد کرتے ھیں ۔ اور قوم کے مفاد کے لئے کام کرتے ھیں ۔ اس لئے اونکو اس میں نہ رکھا جائے ۔ اونکی ڈفینیشن (Definition) الگ رکھی جائے ۔ میں امید کرتا ھوں کہ ھوم منسٹر اسکو منظور فرمائینگے ۔

* شری جے ۔ آنند راؤ :— مسٹر اسپیکر سر ۔ میں نے دو امنڈمنٹس پیش کی ھیں ۔ پہلی امنڈمنٹ یہ ھے کہ کلاز (۳) کے سب کلاز (۲) میں جو عبارت ھے اوس میں سے یہ الفاظ نکالدئے جائیں ۔

"..and includes a person detained in prison under the provisions of Chapter VIII of the Code of Criminal Procedure, 1898 (Act V of 1898).

در اصل اس سب کلاز میں کنوکٹیڈ پریزنرس کی تعریف کی گئی ھے ۔ میں نے اوپر کے الفاظ کو اومٹ کرنے کی اس لئے خواھش کی ھے کہ سنہ ۱۸۹۸ع کے کوڈ آف کریمنل پروسیجر (Code of Criminal Procedure) کے تحت معمولی الزامات کے تحت بھی اون لوگوں کو عدالت میں پیش کیا جاتا ھے ۔ عدالت میں ضمانت لیتے ھیں یا نیک چلنی کا مچلکہ داخل کرنے کے لئے پابند کیا جاتا ھے ۔ اور پابندی کی صورت میں ایک سال کے اندر نیک چلن نہ رھیں تو انکی ضمانت ضبط ھو جاتی ھے ۔ اس قسم کا لزوم ھوتا ھے ، اس میں قابل لحاظ چیز یہ ھے کہ امن میں خلل واقع ھونا بھی اسمیں شامل ھے ۔ پیس (Peace) ڈسٹرب (Disturb) ھونے کا امکان ھوتا ھے تو انکو بھی عدالت کے سامنے لیجایا جاتا ھے اور ضابطہ کی کارروائی ھوتی ھے ۔ میرا مطلب یہ ھے کہ کریمنل پروسیجر کوڈ کے دفعات ۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ اور ۱۰۹ کے تحت انکو کنوکٹڈ پریزنرس (Convicted prisoners) میں داخل کرنا مناسب نہیں ھے ۔ اسلئے میں نے اپنے امنڈمنٹ کے ذریعہ یہ خواھش کی ھے کہ ان دو لائنس کو اومٹ (Omit) کیا جائے ۔

میری دوسری امنڈمنٹ بھی اس کلاز کے لئے ھے ۔ شائد اس کے لئے بھی مجھے اب ھی کہنا ھوگا ۔ اس امنڈمنٹ کے ذریعہ شبہات کو رفع کرنے کے لئے میں نے ایک

امنڈمنٹ دیا ہے - اس قانون میں کئی تعریفات دیگئی ہیں - سیول پریزنرس کون ہیں کنوکٹڈ پرزنرس کون ہیں - میں نے اسکے ساتھ پولیٹیکل پریزنر کون ہو سکتا ہے اسکی تعریف دی ہے - اسکے انکلوژن (Inclusion) سے میرا مطلب یہ ہے کہ بہت سے جرائم ہوتے ہیں جنکی نوعیت علحدہ علحدہ ہوتی ہے جیسے کہ سرقہ - ڈاکہ وغیرہ وغیرہ - ان جرائم کے مجرمین کو سزا ہونا چاہئے اگر ایسا نہ کیا جائے تو امن برقرار نہیں رہےگا لیکن ایسے لوگوں کے لئے جو کسی انت آدرش (अन्नत आदर्श) کے لئے فائٹ (Fight) کرتے ہیں جمہوری طریقہ پر اپنے حقوق کو منوانے کے لئے لڑرہے ہیں تو ایسے لوگوں کو بھی ان ہی دفعات کے تحت پیش کیا جاتا ہے - اور ان کو سرقہ ڈاکہ وغیرہ کے الزام کے تحت مقدمات میں مبتلا کیا جاتا ہے - آجکل ہم دیکھ رہے ہیں کہ پولیٹیکل پارٹیز کے بڑے بڑے مسلمہ لیڈرس کو بھی ان ہی دفعات کے تحت ماخوذ کیا جارہا ہے - یہ نہ صرف ہماری ریاست کا سوال ہے بلکہ پورے انڈیا کا سوال ہے - اسلئے میں نے اس میں کافی احتیاط برتتے ہوئے یہ ڈفینیشن دیا ہے -

" 'Political Prisoner' means a prisoner detained under any preventive detention law or prosecuted or convicted for any act committed in connection with any political movement other than communal."

کسی پولیٹیکل مووبنٹ (Political movement) کے چلانے میں خود غرضی کا سوال ہو اور کوئی غلطی سرزد ہو تو جو بھی معقول سزا ہوگی وہ دیجائیگی - اگر اس میں کوئی کمیونل (Communal) مسئلہ ہے جس سے پورے نیشن کو دھکہ پہنچتا ہے - اس میں نیشنل پرسٹیج (National prestige) کا سوال ہے جس سے نیشن کو نقصان پہنچ رہا ہے تو ہم اسکو پولیٹیکل مووبنٹ نہیں کہینگے - اسکے علاوہ جمہوریت میں یہ ایک مسلمہ امر ہے کہ مختلف پولیٹیکل پارٹیز رہینگے اور گورنمنٹ پر نکتہ چینی ہوتی رہےگی - گورنمنٹ بھی اس نکتہ چینی کو پسند کرتی ہے کیونکہ جمہوریت کے پھلنے پھولنے کے لئے پولیٹیکل پارٹیز کا وجود نہایت ضروری ہے - اس لحاظ سے پولیٹیکل پارٹیز کے لیڈرس اجیٹیشن (Agitation) بھی کرتے رہینگے - اسلئے جب ایسی صورت ہے تو جو لیڈرس پولیٹیکل جدوجہد کرتے رہینگے انکے ساتھ ایک خاص برتاؤ ہونا چاہئے اور سرقہ اور ڈاکہ کے مقدمات میں انوالو (Involve) ہونے والوں کے ساتھ جیسا برتاؤ کرتے ہیں انکے ساتھ ویسا برتاؤ نہ کرنا چاہئے - اگر ایسا نہ کیا جائے تو اس سے نہ صرف جمہوریت ترقی نہیں کریگی بلکہ گورنمنٹ کے متعلق بھی غلط خیالات پیدا ہونگے - سامراج کے خلاف جب کانگریس لڑ رہی تھی تو اس وقت بھی پابندی نہیں تھی اور نہ ایسی پابندی اب ہونا چاہئے اسلئے پولیٹیکل رہنماوں کے لئے جو ڈفینیشن ہونا چاہئے اوسے میں نے بڑے غور وخوض کے بعد رکھا ہے - یہ نہیں ہوسکتا کہ کوئی اپنے آپ کو پولیٹیکل رہنما بتلائے اور سرقہ ڈاکہ اور قتل وغیرہ کرے - اس لئے اس میں کافی احتیاط کے ساتھ یہ رکھا گیا ہے -

"....Prosecuted or convicted for any act committed in connection with any political movement......"

"....detained under any preventive detention law...'

گورنمنٹ نے بارہا کہا کہ بلاک مارکٹ کرنے والے سرمایہ داروں اور خلاف ورزی کرنے والے زمینداروں کو بھی (P. D. Act) کے تحت لینگے لیکن عملا ایسے لوگوں کو نہیں لیا گیا - ممکن ہے کہ سو میں ایک آدہ کو لیا گیا ہو - جب سرمایہ داروں کو یہ سہولت ملتی ہے تو یہاں بھی یہ سہولت لیڈرس کو ملنی چاہئے - یہاں یہ تعریف رکھیں تو کوئی عجیب بات نہوگی - عوامی جدوجہد کے سلسلہ میں عوامی انٹرسٹ کی خاطر جدوجہد کرتے ہوئے کسی سے کوئی غلطی سرزد ہوتی ہے تو آپ انکو سزا دیجئے لیکن ان میں اور دوسرے جرائم پیشہ لوگوں میں امتیاز کیجئے میں سمجھتا ہونکہ آنریبل منسٹر جو جمہوریت پسند نکتہ نگاہ رکھتے ہیں وہ میرے اس ڈفینیشن کو قبول کرینگے -

श्री. अंकुशराव वेंकटराव घारे :—मिस्टर स्पीकर सर, मेरी अमेंडमेंट प्रिजन्स की तारीफ के बारेमें है। जो प्रिजनर्स बिल अिस अैवान से पहले पास हुवा है अुसमें प्रिजन्स की दफा और सब्सीडियरी जेल्स की तारीफ शामिल की गअी है। लेकिन अिस बिल में प्रिजन्स की तारीफ में सब्सीडियरी जेल्स की तारीफ को निकाल दिया गया है। मैं समझता हूं कि अिस कानून के तहत या अिसके पहले भी सबजेल्स में और सेंट्रल जेल्स में कैदियों को जो सहूलतें मिलती हैं वह सब्सीडियरी जेल्स में जो कि खासकर तालुकों में रहते हैं नहीं मिलेंगी और आज भी नहीं मिल रही हैं। श्री. अण्णाराव गणमुखी ने फस्ट रीडिंग के वक्त अपनी तकरीर में कहा था कि तालुकों में जो सब्सीडियरी जेल्स हैं वे डन्जन्स हैं अुनमें सबजेल्स के मुताबिक कोअी सहूलत कैदियों को नहीं मिलती। अिसलिये अिस बिल में से सबजेल्स और सेंट्रल जेल की तारीफ में से सब्सीडियरी जेल्स को निकालने का जो खियाल किया गया है वह अच्छा नहीं है। अितनी ही मेरी अमेंडमेंट का अुद्देश है। मैं समझता हूं कि वह स्वीकार की जायेगी।

*شری اے - گروا ریڈی :— مسٹر اسپیکر سر - میرا ایک امنڈمنٹ یہ ہے کہ لائنس ۳۰ اور ۳۱ کو نکال دیا جائے - اس میں گورنمنٹ کو یہ اتھاریٹی (Authority) دی گئی ہے کہ —

'any place which has been declared by Government by general or special order, to be a subsidiary jail;"

یعنی کبھی بھی ایسے مقامات کو جو گورنمنٹ مناسب سمجھتی ہے سبسیڈ یری جیل (Subsidiary jail) ڈکلیر (Declare) کرسکتی ہے - اس کو نکالنے کے لئے میں خواھش کر رہا ھوں - عام طور پر جب گورنمنٹ کے خلاف عوام کی طرف سے کبھی بھی کسی قسم کی جد وجہد اپنے حقوق کو منوانے کے لئے چلائی جاتی ہے تو اس میں حصہ لینے والوں کو کانسنٹریشن کیمپس (Concentration camps) میں رکھکر انہیں جیل قرار دیا جاتا ہے - پولیس ایکشن کے بعد کہمم کانسنٹریشن کیمپ میں جو حالات تھے وہ ہم سن چکے ہیں - میں ان کے بارے میں ڈیٹیلس (Details) بیان نہیں کرتا - وھاں بارش سے بچنے کا انتظام ہے اور نہ دھوپ سے بچنے کا - وھاں نہ فرش

ہے نہ باتھ روم - وهاں پانی کا تک انتظام نہیں ہے - لیکن ایسے مقامات کو بھی گورنمنٹ چاہے تو سبسیڈیری جیل قرار دے سکتی ہے - ایسے مقامات کو جہاں بہت سے لوگوں کے رہنے کی گنجائش نہیں ہے اس کے با وجود بھی اس کو سبسیڈیری جیل قرار دیا جاسکتا ہے اس لئے میں چاہتا ہوں کہ اس کو اس کلاز سے نکال دیا جائے - جیل پہلے سے کنسٹر کٹڈ ہونا چاہئیے اور اس میں جملہ سہولتیں ہونی چاہئیں -

میرا دوسرا امنڈمنٹ پروھیبیٹڈ آرٹیکلس (Prohibited articles) کے متعلق ہے - جیل میں لیجانے کے لئے جو آرٹیکلس ہیں ان میں میں چاہتا ہوں کہ ایسا لٹریچر جو گورنمنٹ کی طرف سے پراسکرائب (Prescribe) نہیں کیا گیا ہے اس کو لے جانے کی اجازت دی جائے - یہ پراویژن میں اس لئے چاہتا ہوں کہ جیل میں جو قیدی رہتے ہیں ان کو پروھیبیٹڈ آرٹیکلس کے تحت کتابیں بھی نہیں دی جاتی ہیں موجودہ حالات میں کچھ سہولتیں ہیں لیکن گذشتہ تجربہ کی بنا پر میں یہ کہہ رہا ہوں کہ پرزنرس کو پڑھنے کے لئے کتابیں تک نہیں دی گئیں - اب وهاں ایک سلکٹڈ لسٹ (Selected list) ہے اور صرف اس لسٹ کی سلکٹڈ کتابیں اور سلکٹڈ پیپرس دئے جاتے ہیں - میں نہیں سمجھتا کہ ایسا لٹریچر جس پر کوئی پروھیبیشن نہیں ہے اور جسے باہر کے لوگ پڑھ سکتے ہیں اوسے جیل میں کیوں نہ پڑھنے دیا جائے میں سمجھتا ہوں کہ اس کے پیچھے یہ ایڈیا (Idea) ہے کہ جیل میں رکھکر ایک قسم کی پنشمنٹ دینے کے لئے گورنمنٹ سوچ رہی ہے - اخلاقی نکتہ نظر سے یا کسی اور وجہ سے کوئی کتاب ممنوع قرار دی گئی ہے تو اس پر پابندی عائد کرسکتے ہیں لیکن کتابیں نہ پڑھنے دینے اور جیل میں رکھکر سزا دینے کا جو ایڈیا ہے وہ غلط ہے - جیل کی تعریف اس میں اسطرح کی گئی ہے -

"The jail is a place for safe custody and not a place for punishment"

اس کے علاوہ دوسرے ممالک میں کیا عمل ہوتا ہے اس کو دیکھیں تو پتہ چلتا ہے کہ امریکہ اور انگلینڈ میں بھی لٹریچر پر کوئی پابندی نہیں ہے - وهاں تو اس کی بھی آزادی ہے کہ کوئی شخص جیل میں رهکر گورنمنٹ کے خلاف کچھ لکھتا ہے تو اس کو پیپرس میں پرنٹ کیا جاتا ہے - جب اس قسم سے پڑھنے اور لکھنے کی آزادی دی جاسکتی ہے تو پھر یہاں ہم یہ آزادی کیوں نہ دیں برٹشرس (Britishers) کے زمانہ میں بھی کیا یہی حال تھا ؟ پنڈت جواهر لعل نہرو نے جب جیل میں بیٹھکر گلمپسس آف ورلڈ هسٹری (Glimpses of World History) لکھی ہوگی تو انہیں رفرنس کے طور پر کتنی کتابیں لینا پڑا ہوگا - اس سے بھی اندازہ ہوسکتا ہے کہ جو کتاب وہ پڑھنا چاہتے تھے ان کو دی گئی - لیکن یہاں یہ حالت ہے کہ جو کتاب جیل میں بیٹھکر لکھی گئی اوس کو بھی جیل میں بیٹھکر نہیں پڑھ سکتے - اس قسم کی کوئی پابندی نہ رہنا چاہئیے - میں چاہتا ہوں کہ آنریبل منسٹر اس پر غور کریں اور جو کتابیں اور پیپرس جیل سے باہر پڑھے جاسکتے ہیں انہیں جیل میں بھی پڑھنے کی اجازت دی جائے -

ایک دوسرے امنڈمنٹ پر بھی میں اپنے خیالات ظاہر کرنا چاہتا ہوں ۔اس بل میں سیول پرزنرس اور کریمنل پرزنرس کی تعریف کی گئی ہے لیکن اس میں ڈیٹینیوز (Detenue) آتے ہیں یا نہیں معلوم نہیں ۔ وہ لوگ جو پولیٹیکل مومنٹ کی وجہ سے جیل جاتے ہیں انکی تعریف اس میں نہیں کی گئی ہے ۔ ڈیٹینیوز کے لئے کھانے پینے اور کپڑے وغیرہ کے لئے الگ رولس ہیں ؟ دوسرے پراویژنس جو اس بل میں دیئے گئے ہیں ان کے لحاظ سے کیا یہ سہولتیں باقی رہیں گی ؟ اس کا کیا مطلب ہے منسٹر صاحب بیان فرمائیں ۔

اس میں پولیٹیکل پرزنرس کے ڈفینیشن کو داخل کرنے کی جو ترمیم پیش کی گئی ہے اس کی میں تائید کرتا ہوں ۔ عموماً جو لاز (Laws) بنتے ہیں وہ کسی نہ کسی خاص کلاس کو ملحوظ رکھتے ہوئے انہیں فائدہ پہنچانے کے لئے بنائے جاتے ہیں ۔ اور جو لوگ اس سے متاثر ہوتے ہیں وہ ان کی خلاف ورزی کرتے ہیں ۔ جس پر انہیں جیل میں رکھا جاتا ہے ۔ وہ یہ عمل ایک موومنٹ کے تحت کرتے ہیں ۔ ایسی صورت میں ان کے ساتھ ایک معمولی کریمنل جیسا سلوک کرنا مناسب نہیں ۔ ہم دیکھتے ہیں کہ آجکل یو ۔ پی ۔ میں ستیہ گرہ چل رہی ہے ۔ پیزنٹس (Peasants) اپنے حقوق منوانے کے لئے کوئی ایکشن لیتے ہیں تو انہیں پرزنرس بنادیا جاتا ہے ۔ ایسی صورت میں ان کے ساتھ کریمنلس جیسا برتاؤ نہ کیا جانا چاہئے ۔ اس لئے میں کہونگا کہ اس ڈفینیشن کو اسی بل میں شریک کرلیا جائے ۔

شری ایے ۔ راجہندرا ریڈی (رامائن پیٹھ) :— میں نے پرزنرس بل کے کلاز (۳) میں ایک ترمیم پیش کی ہے ۔ اس بل کے (۶۱) کلازس میں سے کہیں بھی پولیٹیکل پرزنرس کا ذکر نہیں ہے ۔ اس لئے میں نے اس کو کلاز (۳) میں رکھا ہے جو لوگ پریونٹیو ڈٹنشن ایکٹ (Preventive Detention Act) کے تحت گرفتار کئے جاتے ہیں انہیں خاص سہولتیں دی جانی چاہئیں ۔ جس طرح کہ مدراس ۔ آندھرا ۔ بمبئی ۔ اور سی ۔ پی میں عمل ہے ۔ انہیں وہاں فیملی الونس (Family Allowance) دیا جاتا ہے ۔ روزانہ دو روپیے آٹھ آنے تک الونس ملتا ہے ۔ انہیں کپڑے کیلئے سالانہ ڈیڑھ سو روپیے ملتے ہیں صابن ملتا ہے ایسی ہی دوسری سہولتیں ملتی ہیں ۔ جب متصلہ صوبہ جات میں یہ سہولتیں رکھی گئی ہیں تو یہاں کیوں نہ رکھی جائیں ۔ آج ٹریژری بنچس پر بیٹھنے والے حکمران جماعت کے افراد جانتے ہیں کہ رضاکار زمانہ میں جب کہ یہ لوگ سنٹرل جیل میں یا دوسرے جیلوں میں تھے تو انہیں بھی ہر قسم کی سہولتیں دی گئی تھیں ۔ ان کے ساتھ خاص طرح کا سلوک کیا جاتا تھا ۔ کئی سہولتیں دی جاتی تھیں ۔ آج جب آپ کی حکومت جمہوری حکومت کہلاتی ہے تو جو قانون پرزنرس کے لئے بنایا جاتا ہے اس میں سیاسی قیدیوں کا ذکر نہیں کیا جاتا ۔ میں چاہتا ہوں کہ کلاز (۳) میں ڈفنیشن اس طرح رکھی جائے ۔ میرا امنڈمنٹ یہ ہے :—

" 'Political Prisoner' means a prisoner detained under any preventive detention law or prosecuted or convicted for any act committed in connection with any political movement other than communal ".

میں امید کرتا ہوں کہ آنریبل ممبر انچارج آف دی بل اس کو قبول کریں گے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अध्यक्ष महोदय, क्लॉज तीन में पहली जो तरमीम लायी गयी है अुसमें यह कहा गया है कि लाइन ४ में प्रिझनर लब्ज के बाद ऑर पोलिटिकल प्रिझनर (Poliltical Prisoner) अिन अलफाजों का अिजाफा किया जाय अूपर जो क्लॉज है अुसमें सिविल प्रिझनर (Civil Pr:soner) के शब्द रखे गये हैं तो मेरा खियाल है कि सिविल प्रिझनर के साथ ही पोलिटिकल प्रिझनर आ सकता है अुसको अलग करने की जरूरत नहीं है; क्योंकि कानून के अलफाज बिलकुल साफ है । अुसमें यह कहा गया है कि—

"Civil Pr:soner or Political prisoner means any prisoner who is not a Criminal prisoner....";

जो क्रिमिनल प्रिझनर नहीं है वह सिविल प्रिझनर की तारीफ में आजाता है ।

"Any prisoner who is not a crim'nal prisoner":

अिसलिये यह जो तरमीम लायी जा रही है वह यहां पर बैठ नहीं । सकती । अिसलिये में अुसे नहीं मानसकता । आपका जो मकसद है वह सिविल प्रिझनरकी तारीफ से पूरा हो सकता है । जिसे क्रिमिनल लॉज के तहत सजा देते हैं अुसे किसी भी तरह खारिज नहीं किया जा सकता है जिस कायदे के तहत सजा मिलती है अुससे अुसे अलग करना सही नहीं हो सकता है ।

अिसके बाद दूसरी अमेंडमेंट यह है की लाइन ६ में अॅन्ड से लेकर ऑर १८९८ तक के अलफाज निकाले जायें । अिन्हें सिक्युरिटी के तहत बंद किया जाता है जब कभी ब्रिच ऑफ पीस (Breach of Peace) होता है तो अुसके लिये तब अिंडियन पिनल कोड (Indian Penal Code) में दफा १२० और १२३ में यह बताया गया है कि :

"He will be sentenced to imprisonment or rigorous imprisonment"

वहां दफा १२० और दफा १२३ जाप्ते फौजदारी देखने से यह मालूम होगा कि अुसे कैदी की सजा में शामिल किया गया है और अैसी सूरत में दूसरे कानून के तहत सिव्हिल प्रोसिजर कोड (Civil Procedure Code) के दफा १२० और १२३ के तहत सजा के लिये जो अलफाज रखे गये हैं कि "बामशक्त" और "बिना मशक्त" अिन्हें निकाला नहीं जा सकता है । अगर यह अमेंडमेंट मान ली जाय तो यह कॉंट्राडिक्शन होगा । जब हम कोअी कानून बनाते हैं तो यह खियाल रखना पडता है कि हमारे कानून में अैसा कोअी प्रोविजन न हो जिससे दूसरे जो कानून हैं अुन पर और कोई असर न पडे और अिससे दूसरा कोअी कानून मुब्तला न हो अिसलिये अुस कानून के दफा १२० और कोई दफा १२३ के तहत कॉंट्राडिक्शन होता है अिसलिये अिसे खारिज नहीं किया जा सकता है ।

दूसरी जो अमेंडमेंट है अुसमें यह बताया गया है कि क्रिमिनल प्रिझनर की तारीफ में——
"'Criminal Prisoner' means any prisoner duly committed to custody under the writ, warrant or order of any court authority exercising criminal jurisdiction or by order of Court Martial".

अुसको खारिज किया जाय अैसा कहा गया है। यह नहीं हो सकता। अिसका जवाब मैंने पहले ही दिया है।

مسٹر ڈپٹی اسپیکر :— وہ امنڈمنٹ موو نہیں ہوئی ہے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—मुव्ह नहीं हुअी है तो ठीक है। अुसके बाद जो अमेंडमेंट मुव्ह की गअी है वह पहली अमेंडमेंट की कॉन्सिक्वेंन्शियल अमेंडमेंट, (Consequential Amendment) है। क्रिमिनल प्रिझनर्स में से सिक्युरिटी प्रिझनर्स को खारीज करने के लिये कहा जा रहा है, लेकिन यह नहीं हो सकता है। अिसलिये अिसे तीन में शामील नहीं किया जा सकता है। दूसरे कानून के तहत सिक्युरिटी प्रिझनर खारिज नहीं किया गया है। अिसलिहाज से यह अेक कॉन्सिक्वेन्सियल अमेंडमेंट (Consequential Amendment) है। क्रिमिनल प्रोसिजर कोड की तारीफ में अुसे लाया गया है, अिस लिये यह तरमीम कबूल नहीं की जा सकती है।

شری اے۔ گروا ریڈی :— ڈٹینیوزکس میں آتے ھیں ؟

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अुसका भी जवाब दे ही रहा हूं। आनरेबल मेंबर जरा सबर करें। डेटिन्युज क्लॉज तीन में क्रिमिनल प्रिझनर (Criminal Prisoner) के तहत आते हैं।

अिसके बाद जो तरमीम लाअी गअी हैं अुसमें पोलिटिकल प्रिझनर (Political Prisoner) को अॅड (Add) करने के लिये कहा गया है। वह अमेंडमेंट (Amendment) अिस तरह से है।

"Political prisoner means a prisoner detained under any preventive detention law or prosecuted or convicted for any act committed in connection with any political movement other than communal".

पोलिटिकल प्रिझनर की तारीफ तो की गअी हैं। अुसमें यह कहा गया है कि पोलिटिकल प्रिझनर का अेक मोटिव्ह (Motive) होता है और यह कहा गया कि पोलिटिकल प्रिझनर का मोटिव्ह खराब नहीं होता है अिसलिये अुन्हें अिस कॅटॅगरी में शामिल नहीं करना चाहिये। अिस तरमीम का मंशा क्या है यह मैं अच्छी तरह जानता हूं और मानता हूं कि पोलिटिकल प्रिझनर का मोटिव्ह या मकसद कभी खराब नहीं होता। वह अच्छे मकसद के लिये ही कोअी काम करता है। लेकिन बात यह है कि अुसे जो सजा दी जाती है वह मोटिव्ह (Motive) के लिये या किसी मकसद के लिये नहीं बल्कि अुसके अॅक्शन के लिये सजा दी जाती है। सजा जो दी जाती है वह किसी ओमिशन (Omission) या कमिशन (Commission) के लिये दी जाती है। अुसका फेल क्या है या अुसका मोटिव्ह अुसके पीछे क्या होगा, यह अदालत नहीं देखती है, और अदालत अिस तरह से अुस पर गौर भी नहीं कर सकती है। और अदालत जो सजा देती है वह हमेशा मॅगझिमम ही सजा देती है, अैसी भी बात नहीं है। सजा जब दी जाती है तब अिन सब बातों को देखकर सजा कम या ज्यादा देने का अेखत्यार अदालतों को है। अिस के लिये अदालतों को वसी-अेखत्यार दिया गया है कि वे चाहे जितनी सजा हालात के लिहाज से दे सकते हैं। वह मॅगझिमम ही सजा हर वक्त देंगे, अैसी बात नहीं है। अदालत जब यह देखती है कि अुसका मकसद अच्छा है तो अैसी सूरत में वह कम से कम सजा दे सकती है। मोटिव्ह देखने के लिये अदालतों को बहुत वसी अेख-

ख्यारात दिये गये हैं और वह अुसे अिस्तेमाल कर सकती हैं और करती भी हैं। पोलिटिकल प्रिझनर या क्रिमिनल प्रिझनर अैसा भेद हम कानून में नहीं कर सकते हैं क्योंकि सजा जो दी जाती है वह डीड्स के लिये दी जाती है न की मोटिव्ह के लिये। ह्युमॅनेटिरियन व्हयू तो अुसमें रहता है। अिसलिये अदालत जब सजा देती है तब मकसद के तरफ भी देखती है। लेकिन अुसका मकसद अच्छा है अिसलिये अुसे सजा ही न दी जाय यह अुसूल ठीक न होगा।

प्रिवेंटिव्ह डिटेन्शन अॅक्ट (Preventive Detention Act) के तहत सिर्फ पोलिटिकल प्रिझनर्स ही आते हैं अैसा मानना सही न होगा। पोलिटिक्स से जिनका संबंध आता है वे हि अिसम आते हैं अैसी बात नहीं है। जिन लोगों के बारेमें अैसा समझा जाता है कि समाज में अशांती पैदा कर सकते हैं अैसा कोअी शक्स अिसमें आ सकता है। सोसायटी को जिनके कारण कष्ट होता है और जिन्हें आम कानून के तहत सजा देना दुश्वार होता है अैसा कोअी भी शक्स प्रिवेंटिव्ह डिटेन्शन अॅक्ट के तहत गिरफतार किया जा सकता है। और अैसी हालत में पोलिटिकल प्रिझनर्स के अलावा दूसरे भी अिस कानून के तहत रखे जाते हैं। सिर्फ पोलिटिकल प्रिझनर्स के लिये यह कानन है अैसा मानना सही न होगा।

شری جے - آنند راؤ :- کیا آنریبل منسٹر بتاسکتے ھیں کہ عملا کتنے سودخواروں اور ساھوکاروں کو پریونٹیو ڈیٹنشن ایکٹ (Preventive Detention Act) کے تحت لایا گیا ھے ؟

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—मैं यह कह सकता हूं की पोलिटिकल प्रिझनर्स के अलावा दूसरे और भी लोगों को अिस कानून के तहत लाया गया है। मैं आज फिगर्स तो हाअुस के सामने नहीं रख सकता; लेकिन जब हमारे यहां सप्लाय अॅक्ट (Supply Act) मौजूद था तब काफी साहूकारों को और बडे बडे बेपारियों को भी अिस कानून के तहत गिरफतार किया गया था।

अेक दूसरी चीज यह भी कही गअी कि ट्रेजरी बेंचेस के लोग जब पोलिटिकल प्रिझनरर्स की हैसियत से जेलों मे थे तब अुन्हें जियादा सहुलतें दी जाती थीं, और अब वे कम हो गअी हैं। मैं चॅलेंज के साथ कहना चाहता हूं कि पहले जो सहुलतें थीं अुनमें से आज कोअी भी सहुलत कम नहीं की गअी हैं। लेकिन अुसमें काफी हदतक आज अिजाफा ही किया गया है। और ऑनरेबल मेंबर्स को तो मै यह बात गॅरन्टी के साथ कह सकता हूं। कि जो सहुलतें पहले दी जाती थीं अुनमें से कोअी भी आज कम नहीं की गअी है। लेकिन कअी जियादा सहुलतें दी गअी हैं। ऑनरेबल मेंबर्स को अिसपर गौर करना चाहिये।

شری اے - راجندرا ریڈی :- ھر دفعه کے حوالے سے بتائیے کہ اس بل کے ٦١ دفعات کے تحت علحدہ علحدہ طور پر کیا کیا سہولتیں دیگئی ھیں ؟

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अध्यक्ष महोदय, अिसके बारें में परसों ही मैंने काफी तफसील से बतलाया है। और अुसके लिये भी रूल्स और कायदे बने हुवे हैं। अिसके लिये जो सेंट्रल अॅक्ट है अुसके दफा ६० के तहत जो रूल्स बने हैं अुसके लिहाज से जो जरूरी सहुलतें हैं वे बराबर दी जाती हैं। और अिस अॅक्ट के तहत जो सहुलतें मिलनी चाहियें वह यदि नहीं मिल रही है तो

ऑनरेबल मेंबर अुसे मुशाहिदा कर सकतें हैं और अुसके लिये सजेस्ट भी कर सकते हैं। और जो सहोलतें दी जा रही हैं या नहीं अुसे वे खुद वहां आकर अपनी आंखों से देख सकते हैं। अिस लिये मैंने कल ही आप सबों को दावत दी थी और मेरे साथ जेल में चलिये और अीतमिनान कर लिजिये की अुन्हें जो सहोलतें देने के लिये कहा जा रहा है वह दी जा रही हैं या नहीं। फिर आपको किसी अमर की शिकायत का मौका नहीं रहेगा।

شری اے - راجندرا ریڈی :- رولس جو بنائے جاتے ہیں اونکو من مانے تبدیل کیا جاتا ہے - اسلئے ہم نے یہ خواھش کی ہے کہ ان چیزوں کو بل میں لایا جائے تو مناسب ہوگا -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:–अध्यक्ष महोदय, जो अॅक्ट और कानून बनाये जाते हैं, हर कानून में अिस तरह के रूल्स वगैरह बनाने का अेखत्यार गव्हर्नमेंट को दिया जाता है। और अुसके तहत फिर रूल्स बनाये जाते हैं। आप यह क्यों चाहते हैं कि सब बातें कानूनमें होनी चाहियें? आप चाहें तो रूल्स बनाते वक्त अपने सजेशन्स भी दे सकते हैं। मैंने पहले ही बताया था कि हमारा अिस बिल के लानेका मकसद ही यह है कि दूसरे स्टेट्स में जो कानून आज मौजूद है अुसमें सब जगह अेकसी अेकसानियत रहे। अुस अुद्देशकें अनुसार ही हमने यह बिल लाया है। हम चाहते हैं की हम अैसा कानून बनायें जो दूसरे स्टेटों के कानून के मुमासिल हो। हम अपने अॅक्ट को दूसरे स्टेटों के अॅक्ट के पार (Par) पर लाना चाहते हैं। हर स्टेट में रूल्स बनाने का अेखत्यार गव्हर्नमेंट को ही दिया गया है और जेल मॅन्युअल में वह सब दर्ज रहते हैं और हमारा जो जेल मॅन्युअल है वह तो मैं हाअुस के टेबल पर रख दिया है। अुसे आप देख सकते हैं।

यह भी कहा गया कि पोलिटिकल प्रिझनर को क्रिमिनल प्रिझनर के साथ नहीं मिलाना चाहिये। अगर पोलिटिकल प्रिझनर कोअी वायलन्स (Violence) करे तो बराबर अुसेभी सजा होगी। और वह अुसी कानून के तहत होगी जो सबके लिये लागू हो। अिसके लिये अुन्हें कोअी रियायत नहीं दी जा सकती। कोअी भी गव्हर्नमेंट क्यों न हो वह वायलेन्स (Violence) बरदाश्त नहीं कर सकती है। अुनका मकसद कितना भी अच्छा हो तो भी अुन्हें रियायत नहीं मिल सकती है। अलबत्ता अदालत चाहे तो रियायत दे सकती है। लेकिन अिस तरह से कानून में कोअी दफा लाना ठीक न होगा।

अिसके बाद अमेंडमेंट नंबर ७ है। अुसमें जेल के साथ सबसीडियरी जेल (Subsidiary Jail) को भी शामिल करने के लिये कहा गया है। अुसके बारे में मुझे यही कहना है सबसीडियरी जेल जो होते हैं वे सब छोटे छोटे जेल होते हैं। और जिन लोगों को सजा मिलती है अुन्हे अुन छोटे जेलों में मुंतकिल करना संभवनीय नहीं होता है। अिसलिये सबसीडियरी जेलको अिसमें शामील नहीं किया जासकता और वह काफी छोटे होने के कारण अिस अॅक्ट के सब प्राविजन्स वहां अप्लाय करना नामुमकिन होजाता है। अिस लिये गव्हर्नमेंट को यह अेखत्यार दिया जाता है कि जिन सबसिडियरी जेल को वह अिस कानून को अप्लाय करना मुनासिब समझती है, हालात के लिहाज से वहां वह अिसे अप्लाय कर सकती है। बिल में ही अिस तरह प्रोविजन रखा गया है कि गव्हर्नमेंट को यह अेखत्यार होगा कि वह किसीभी सबसीडियरी जेल को भी अिस कानूनके अंतर्गत ला सकती है। लेकिन हम कानून के अंदर ही अिसे नहीं ला सकते हैं, अिस लिये यह अमेंडमेंट भी कबूल नहीं की जा सकती है।

तरमीम आठ जो है वह अेक कॉन्सिक्वेन्सियल अमेंडमेंट (Consequential Amendment) है। जब हमने सब्सीडियरी जेल को बढाने को अमेंडमेंट नहीं मानी है तब अिसे भी नहीं माना जा सकता है। यह अमेंडमेंट बेमाने हो जाती है। अिस लिये अिस अमेंडमेंट की भी जरूरत नहीं है।

"Prohibited articles' means an article the introduction or removal of which into or out of a prison is prohibited by any rule under this act".

यह जो तरमीम नंबर९ पेश की गअी है अुसमें प्रोहिबिटेड आरटिकल्स (Prohibited Articles) की तारीफ की गअी है। मैं अिस संबंधमें यह कहना चाहता हूं क अिसमें प्रोहिबिटेड (Prohibited) प्रिसक्राअिब्ड (Prescribed) और अनप्रीसक्राअिब्ड (un-prescribed) अिन अल्फाजों को गलत अिस्तेमाल किया जारहा हैं क्योंकि जो चीजें प्रिसक्राअिब्ड नहीं हैं वह सब प्रोहिबिटेड (Prohibited) हैं अैसी बात नहीं है। और जो नॉनप्रिसक्राअिब्ड (Non-prescribed) हैं वह भी प्रोहिबिटेड हैं अैसी भी बात नहीं है। कहने का मतलब यह है कि जो प्रिसक्राअिब्ड नही की जाती हैं वे सब प्राहिबिटेड हैं अैसी बात नहीं है क्योंकि हालात के लिहाज से अलग अलग जगह अलग अलग किताबें या अखबार प्रिसक्राअिब किये जाते हैं। जो प्रिसक्राअिब कीये जाते हैं अुनकी अेक लिस्ट होती है यानी अिसका मतलब यह नहीं है कि जो प्रिसक्राअिब नहीं किये जाते हैं वे सब प्रोहिबिटेड ही होते हैं।

شری اے۔ گروا ریڈی :— اس میں کیا سہولت ہے بتائیے ۔ جو کتابیں اور پیپرس باہر ملتے ھیں جیل میں پڑھنے کے لئے کیوں نہیں دئے جاتے ؟

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—मैंनें तो पहले ही अर्ज किया है कि वहां बहुत अखबार दिये जाते हैं और अच्छी लायब्ररी भी रहती है। यह मुमकिन है कि सब तरह कि किताबें और अखबार तो सरकार के खर्चे से नहीं दिये जा सकते हैं।

شری اے۔ گروا ریڈی :— اپنے ذاتی اخراجات سے کوئی اخبار منگوانا چاھیں توکیا اسکی اجازت دیجاسکتی ہے ؟

श्री. श्रीनिवासराव अखेलीकर :—जाती सर्फे से मंगाने के लिये बिलकुल अिजाजत है।

شری اے۔ گروا ریڈی :— مسٹر اسپیکرسر :— یہ صحیح نہیں ہے ۔ صرف وھی اخبار ملتے ھیں جو بلیک لسٹ (Black list) میں نہیں ھیں ۔ اخبارات کی ایک لسٹ تیار کی گئی ہے ۔ جو اخبار اوس لسٹ میں شامل ھیں وھی منگوانے کی اجازت ہے ۔ دوسرے اخبارات نہیں منگوائے جاسکتے ۔

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—जो अखबार या किताबें प्रोहिबेटेड लिस्ट में आती हैं वे यकीनन् नहीं दी जाती हैं। अुसके लिये अिजाजत नहीं दी जाती लेकिन बाकी किताबें या अखबार मंगा सकते हैं।

شری اے۔ گروا ریڈی :— پروھیبیٹیڈ (Prohibited) نہیں ھیں۔ اسکے باوجود اجازت نہیں دیجاتی ہے ۔

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलेकर:—अिसके बारे में आप यदि कोअी स्पेसिफीक अिन्स्टस (Specific instance) मेरे सामने रखेंगे तो अुसकी बराबर तहकिकात कीजायेगी.

شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ - ایک مرتبہ اسمبلی میں ایک سوال کے جواب میں کہا گیا تھا کہ صرف ایسے اخبارات دئے جاتے ھیں جو بلیک لسٹ میں نہیں ھیں - اور اب یہ کہا جا رہا ہے کہ ذاتی صرفہ سے سب اخبار منگوائے جاسکتے ھیں - ان دونوں بیانات میں تضاد ہے - آخر ھم کس بیان کو صحیح سمجھیں ؟ حسب منشا جب چاھتے ھیں نئے نئے رولس بنا لئے جاتے ھیں - جو اخبارات پڑھنے کے لئے دئے جاتے ھیں انکی ایک لسٹ ہے - صرف ان ھی اخبارات کو سربراہ کیا جاتا ہے اور اسکے خلاف یہاں بیان کیا جا رہا ہے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—हर बात में अिटरफियर (Interfere)करना मुनासिब न होगा। आप यदि कोअी स्पेसिफीक अिस्टन्स मेरे सामने लायेंगे तो में जरूर तहकिकात करने का वायदा करता हूं।

شری اے - گروا ریڈی :- جو پرنسپل ہے اوسکو آپ مانتے ھیں یا نہیں - میں یہ پوچھنا چاھتا ھوں کہ جن کتابوں یا اخباروں پر گورنمنٹ کی جانب سے پابندی نہیں ہے وہ جیلوں میں پڑھے جاسکتے ھیں یا نہیں ؟

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—अगर अैसा है तो आप मेरे सामने वह बात पेश कर सकते हैं और यदि वाकअी में अुसे वह मिलना चाहिये तो अुसके बारे में अितजाम करने के लिये तैयार हूं।

अब दूसरे क्लॉजेस के संबंधमें कोअी तरमीम नहीं है। और जो भी तरमीमात थीं अुनका मैंने तपसीली जवाब दिया है। अिस लिये अब अिन्हें वापस लिया जाय, अैसी मेरी प्रार्थना है।

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That in line 4, after 'prisoner', add : ' or a political prisoner'."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"Omit the words from "and" in line 6, to '1898' in line 8".

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That after line 20, add :

'(6A) 'Political prisoner' means a prisoner detained under any preventive detention law or prosecuted or convicted for any act committed in connection with any political movement other than communal'."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker: The question is:

"That in line 21, between 'jail' and 'or', insert 'or subsidiary jail'."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker: The question is:

"That omit lines 30 and 31 of clause 3".

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker: The question is :

"That in line 34 after 'Act', add, 'but shall not include literature and journals prescribed by the Government'."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker: The question is:

"That Clause 3 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 3, was added to the Bill.

Clause 4

Shri Ankushrao Ghare: I beg to move:

"That in line 4, omit from 'in' to 'prisoners'."

Mr. Deputy Speaker: Amendment moved.

श्री. अंकुशराव वेंकटराव घारे:—स्पीकर सर, यह कोअी अहम अमेंडमेंट नहीं है। क्लॉज ४ में यहां जो रखा गया है कि–

"....shall provide, for the prisoners in the State of Hyderabad, accommodation in prisons constructed and regulated in such manner as to comply with the requisitions of this Act in respect of the separation of prisoners".

यह मेरे खियाल से रिपिटीशन (Repetition) होता है क्योंकि सेक्शन २७ में क्रिमिनल प्रिझनर्स और नानक्रिमिनल प्रिझनर्स को किस तरह से रखा जायेगा अिसके बारे में और सेपरेशन (Separation) वगैरा के बारे में सारी चीजें आ गअी हैं। फिर अुनको यहां रखने की कोअी आवश्यकता नहीं मालूम होती। यहां अिसको डिलीट (Delete) करना ही अच्छा होगा। यह सिर्फ व्हर्बल अमेंडमेंट (Verbal Amendment) के तौर पर है। मैं अुमीद करता हूं कि मिनिस्टर साहब अिसको कबूल करेंगे।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—जो अमेंडमेंट पेश की गओी है अुसमें मैं कोओी खास बात नहीं पाता। सेपरेशन आफ प्रिझनर्स (Separation of prisoners) बाज हालात में जरूरी हो जाता है। जैसे २७ में है, और बीमारी की वजह से, अलाहिदा अलाहिदा किस्म के प्रिझनर्स की वजह से अुनको अलग अलग रखना पडता है। मेल और फीमेल प्रिझनर्स को अलग रखना पडता है। ऑनरेबल मेंबर की तरमीम से कोओी खास मकसद हासिल होनेवाला नहीं है। मैं अुमीद करता हूं कि वे अपनी तरमीम वापस ले लेंगे।

श्री. अंकुशराव वेंकटराव घारे :—स्पीकर सर, ऑनरेबल डेप्युटी मिनिस्टर साहब के ध्यान में अैसा मालूम होता है कि मेरा मतलब नहीं आया। मेरा मतलब यह था कि सेपरेशन के लिये दूसरी दफात में प्रोविजन (Provision) किया गया है और अकोमडेशन (Accommodation) की हद तक वहां अितेजाम किया गया है। अिसमें मेरा कोओी मकसद वगैरा नहीं है। यहां सेपरेशन (Separation) की हदतक अकोमडेशन वगैरा के बारे में जो लिखा गया है अुसके लिये दूसरी दफात में प्रोवीज़न किया गया है। फिर अुसी चीज को यहां रखने से क्या फायदा होगा? यह रिपिटीशन हो जाता है। यहां अिसको रखने की जरूरत नहीं है। मेरा सिर्फ यह कहना है की मेंबर अिन चार्ज आफ दि बिल (Member-in-charge of the Bill) अिस पर फिर से गौर करें तो अच्छा होगा। और अगर वे चाहते हैं कि मैं अिस तरमीम को वापस लूं तो अुसके लिये भी मैं तैयार हूं क्योंकि अिसमें कोओी अैसी अहम बात नहीं है।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—प्रिझनर्स के लिये अकोमडेशन अलाहिदा होना चाहिये। वह न हो तो तरह तरह के प्रिजनर्स आते हैं अुनको अेक जगह रखा भी नहीं जा सकेगा। अिसलिये अिसको यहां रखने से कोओी बिगडनेवाला नहीं है। अिसलिये वे अपना अमेंडमेंट वापस लें तो ठीक होगा।

Shri Ankushrao Ghare : I beg leave of the House to withdraw my amendment.

The amendment was, by leave of the House, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That Clause 4 stand part of the Bill."

The motion was adopted.

Clause 4 was added to the Bill.

Clauses 5 and 6

Mr. Deputy Speaker : There are no amendments to Clauses 5 and 6. The question is :

"That clauses 5 and 6 stand part of the Bill."

The motion was adopted.

Clauses 5 and 6 were added to the Bill.

Clause 7

Shri Ch. Venkat Ram Rao : I beg to move :

"That after line 11, add :

'Provided that for the purpose of this Section the accommodation of a prison shall not exceed the normal fixed accommodation by more than 25% thereof'."

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

Shri K. Ramachandra Reddy (Ramannapet) : I beg to move :

"That after line 11, add :

'Provided that for the purpose of this Section the accommodation of a prison shall not exceed the normal fixed accommodation by more than 50% thereof'."

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ :- کلاز نمبر(۷) میں یہ بتایا گیا ہے کہ ضرورت ہوتو حکومت یا حکومت کے مقرر کردہ کسی آفسر کو اختیار ہوگا کہ کسی جگہ میں جہاں قیدیاں موجود ہوں مزید قیدیوں کو لا کر رکھا جاسکیگا - ترمیم پیش کرنے میں میرا منشاء یہ ہے کہ ایک جگہ میں حد سے زیادہ قیدیوں کو رکھنا صحت صفائی اور دوسرے نقطہ نظر سے مناسب نہیں ہے - جہاں لمٹ (Limit) ہے وہاں اوس لمٹ سے زیادہ قیدیوں کو رکھنے سے اونکی صحت کا نقصان ہوگا - اس طرف کے کئی آنریبل ممبرس کو اس کا تجربہ ہے کہ جہاں سو ڈیڑھ سو قیدیوں کو رکھنے کی گنجائش تھی وہاں بعض بعض وقت چھ چھ سات سات ہزار قیدیوں کو بھی رکھا گیا - ایسی کئی مثالیں مل سکتی ہیں - اصل بل میں اتنی وسعت ہے کہ حکومت جتنے چاہے قیدیوں کو وہاں بڑھا سکتی ہے - وہاں بھی جو لمٹ ہوگی اوس سے کئی گنا بڑھا کر رکھ سکتی ہے - اس کی وجہ سے صحت کا بھی نقصان ہوگا اور کئی سہولتوں سے وہ لوگ محروم ہو جائینگے - جب وہاں پر ایک لمٹ رکھی جاتی ہے اوس لمٹ کے پیش نظر ہی وہاں لیٹرنس (Latrines) اور یورینلس (Urinals) بنائے جاتے ہیں لیکن اگر وہاں لمٹ سے زیادہ قیدیوں کو رکھا جائے تو لیٹرنس اور یورینلس جو اوتنے قیدیوں کے لئے ہی مختص تھے زائد قیدیوں کے لئے کار آمد نہیں ہوسکینگے - ایک مہتر پہلے وہاں کام کرتا ہوگا لیکن زائد قیدیوں کے لئے وہ مہتر بھی کافی نہیں ہوگا - سو قیدیوں کی جگہ پر چار سو قیدیوں کو لا کر رکھا جائیگا تو وہ کام نہیں کرسکیگا - فضلہ اڑ جائیگا اور گندگی پھیل جائیگی - رہنے سہنے کے نقطہ نظر سے بھی قیدیوں

کو تکلیف ہوگی - اس لئے میں یہ کہنا چاہتا ہوں کہ اتنی وسعت اس کلاز میں نہیں رکھنا چاہئے بلکہ اوسکو لمٹ کرنا چاہئے - اگر کوئی اپیڈیمک (Epidemic) پھیل جائے اور قیدیوں کو دوسرے مقام سے یہاں لا کر رکھنا پڑے تو رکھا جاسکتا ہے - لیکن اس کی آڑ میں سو قیدیوں کی جگہ میں چار پانچ سو آدمی کو رکھنا مناسب نہیں ہے - اس لئے میں نے یہ رکھا ہے کہ وہاں زیادہ سے زیادہ ۲۵ فیصد قیدیوں کو اور مزید رکھا جاسکتا ہے - ہمارے ایک دوست جو اس جانب کے ہیں انہوں نے تو ۵۰ فیصد زائد قیدیوں کو رکھنے کے لئے ترمیم پیش کی ہے - مجھے اوس پر بھی اعتراض نہیں ہوسکتا - زیادہ سے زیادہ ۵۰ فیصد زائد قیدی بھی رکھے جاسکتے ہیں یعنے سو کی جگہ دیڑھ سو قیدی رکھے جاسکتے ہیں - اس سے زیادہ قیدیوں کو رکھنے کی اجازت نہیں دیجانی چاہئے - یہ ایک سیدھا سادہ امنڈمنٹ ہے - امید ہے کہ آنریبل سوور آف دی بل اسکو منظور کرلینگے -

*శ్రీ కె. రామచంద్రారెడ్డి :—స్పీకర్, సర్, నా సవరణ కూడా అలాంటిదే, క్లాజు ౭ లో లైను ౧౧ తరువాత చేర్చాలని ఉంది. ప్రధానంగా నాది ౫౦ పర్సెంటు ఖైదీలకంటే ఎక్కువ మందిని బారక్‌లలో పెట్టకూడదనే సవరణ వుంది. సాధారణంగా చిన్న చిన్న బారక్‌లలో కూడా అధిక సంఖ్యాకులను పెడుతున్నారు. ఒక బారక్‌లో ౧౦౦ మందిని మాత్రమే ఉంచవలసి వుంటే, దానిలో దాదాపు రెండువందల మందిని పెడుతున్నారు. ఆ విధంగా చిన్న చిన్న బారక్స్‌లో రెండువందలు మూడువందలు మందిని పెట్టకుండా వుండాలి. రెండువందలు, మూడువందల మందిని ఆ చిన్న బారక్స్‌లో పెడితే దానిలో ఏమి ఫలితాలు కలుగుతాయో, దానిని గురించి ఇంతకు ముందు మరియొక గౌరవ సభ్యులు వివరించారు. బారక్స్‌లో ఎంతసంఖ్య బడితే అంత సంఖ్యను ఉంచనివ్వ రాదంటూ, దానిలో కొంత పర్సెంటు మాత్రమే ఎక్కువ వుంచటం అవసరమని నాయొక్క ఉద్దేశము. నా సవరణలో ౫౦ పర్సెంటు అని వున్నది. ఇది చాలా చిన్న సవరణ. దీనిని తప్పకుండా అంగీకరిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

* شری اے - رامچندرا ریڈی :— مسٹر اسپیکر سر - اس وقت جو امنڈمنٹس پیش کئے گئے ہیں میں انکی تائید کرتے ہوئے یہ کہنا چاہتا ہوں کہ پہلے امنڈمنٹ میں یہ ہے کہ (۱۰۰) قیدیوں کی گنجائش جس محبس میں ہو وہاں غیر معمولی حالات میں اور ۲۵ رکھ سکتے ہیں - دوسرے امنڈمنٹ کا مقصد یہ ہے کہ (۱۰۰) کی گنجائش ہے تو (۱۵۰) بھی رکھ سکتے ہیں - جیسا کہ میں نے جنرل ڈسکشن کے وقت اس بل سے متعلق کہا حیدرآباد کی مختلف جیلوں میں اس وقت چار ہزار قیدی ہیں - ممکن ہے کہ سنٹرل جیل میں جہاں پر ۱۲۰۰ قیدی رکھنے کا انتظام ہے ایک ہزار ہیں - اسی طرح دوسری جیلوں میں بھی ہوسکتا ہے - مگر آئندہ ایسے حالات پیدا ہوں کہ جیلوں میں زیادہ قیدیوں کو رکھنا پڑے تو وہاں اتنی ہی تعداد میں رکھا جائے جیسا کہ امنڈمنٹس کے ذریعہ خواہش کی جارہی ہے - میں امنڈمنٹ کی تائید کرتے ہوئے ایک چیز یہ کہنا چاہتا ہوں کہ نلگنڈہ جیل میں جہاں صرف (۲۰۰) قیدیوں کو رکھنے کا انتظام ہے وہاں (۸۰۰) قیدیوں کو رکھا گیا - وہاں کھانے پینے کے لئے برتن ہیں اور نہ پینے کے پانی کا انتظام ہے - جس کی وجہ سے ہمیں کھمم کا نسنٹریشن کیمپ (Concentration camp) میں باؤلیاں کھودنی پڑیں اور کپڑوں میں کھانا

کھانا پڑا - اس لئے ان دو امنڈ منٹس میں سے جو امنڈ منٹس زیادہ مناسب معلوم ہو منسٹر صاحب اس کو قبول کریں تاکہ ان مشکلات کو ختم کیا جا سکے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—मैं अिस अमेंडमेंट को जिस तरह से समझा हूं अुस प्रकार अगर अुसका मतलब यह है कि जेल में जितनी अकोमडेशन है अुससे अगर २५ या ५० फीसद जियादा होती है तो अुनको वहां न रखा जाय। अैसी अमेंडमेंट शायद पेश की गअी है। मगर क्लाज ७ में यही बयान किया गया है कि जब मुअैयना तादाद से अिजाफा हो जाय और वहां अुन्हें कन्वीनियंटली (Conveniently) और सेफली (Safely) नहीं रखा जा सकता या वहां कोअी बीमारी फैल जाय तो हर सूरत में अुनको वहां न रखने का प्रोविजन (Provision) किया गया है। यह भी अिन्तजाम किया गया है कि जियादा तादाद में कैदी हो जायें, बीमारी की वजह से अुनको अेक जगह रखना मुमकिन न हो या हिफाजत के लिहाज से या अुनकी सेहत के लिहाज से अुनको रखना मुमकिन न हो तो टेंपररी शेड्स (Temporary sheds) डाली जायें।

अब यह चीज रही कि अिसमें परसेंटेज (Percentage) को लिमिट (Limit) की जाय। लेकिन बाज हालात में यह मुमकिन होगा कि १० फीसद जियादा लोग हो गये तो भी सहूलत न होगी। अुस हालत में अुनको कानून से भी जियादा सहूलत दी जा सकेगी। ५० या २५ फीसद की बजाय दस या पंदरहा परसेंट भी जियादा हो गये और अैसा मालूम हो कि अुनको सहूलत नहीं होगी तो अुस सूरत में टेंपररी शेडस डाले जा सकेंगे। अिस सूरत में यहां जो क्लाज है वह वसी हो जाता है, अुसका स्कोप (Scope) बहुत बढा हुआ है। अुसको अेक लिमिट डाल कर अुसके स्कोप को महदूद करना ठीक नहीं है। अिसलिये में अुमीद करता हूं कि मेंबर अिन्चार्ज आफ दि अमेंडमेंट अिसको वापस लेंगे।

شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ :— میں سمجھتا ہوں کہ تھوڑی بہت غلط فہمی ہورہی ہے - ٹمپریری ضرورت ہو تو ایسی کوشش کی گئی ہے لیکن اس میں یہ بھی رکھا گیا ہے - کنوینیٹلی آر سیفلی (Conveniently or safely) یعنی ساتھ ساتھ کنوینیٹلی اور سیفلی کا پراویژن بھی اس میں ہے - اس لئے میں نے یہ چاہا کہ ٹمپریری شڈس کی حدتک پورے اختیارات رکھتے ہوئے بھی اگر شیڈس نہ بنائے گئے ہوں تو اس وقت یہ مسئلہ پیدا ہوسکتا ہے یعنی قید میں قیدیوں کی کثرت - اس لئے دوسرے امنڈمنٹ کو یعنی مزید ۵۰ سے زائد نہ رکھنے کے لئے بھی مان لیں تو صاف طور پر اس کے معنے نکلتے ہیں اور آفیسرس کو اختیار نہیں رہتا اور ”آر“ کے بعد جو جملہ ہے اس کے معنے صاف ہو جاتے ہیں -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—स्पीकर सर, अिसको थोडा सा गलत समझा गया है।

"Whenever it appears to the Inspector-General that the number of prisoners in any cell is greater than can conniently or safely be kept therein, and it is not convenient transfer the excess number to some other prison,....."

यानी अिसमें ग्रेटर नंबर (Greater number) की अिजाजत दी गअी है अैसा मतलब नहीं है। बल्कि ग्रेटर नंबर होने पर अुसे दूसरे जेल में किसी और मुकामात पर मुन्तकिल करने की सहूलत नहीं हो तो अुसी मुकाम पर टेंपररी जेल्स (Temporary Jails) बनाये जा सकते हैं। यह ग्रेटर तादाद होते हुअे भी वहीं पर रखा जाना चाहिये अैसा अिसका मतलब नहीं है, बल्कि मतलब यह है कि अुस जेल में अिन्तजाम नहीं हो सकता तो दूसरे जेल में भेजा जाय, वहां पर भी अगर अितनी तादाद है कि यहां के लोगों को नहीं रखा जा सकता तो पहले जेल में ही टेंपररी शेडस डाल कर अुनका अिन्तजाम किया जाय और अुनको सहूलतें पहुंचाअी जायें यह अिसका मतलब है।

شری سی ایچ- وینکٹ رام راؤ:— میں مانتا ہوں وہ اختیار ضروری ہے لیکن میں یہ عرض کررہا ہوں کہ کم از کم دوسرے امنڈمنٹ کو مان لیا جائے تو بہت صاف ہو جائیگا۔

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That after line 11, add :

'Provided that for the purpose of this Section the accommodation of a prison shall not exceed the normal fixed accommodation by more than 25% thereof'."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That after line 11, add :

'Provided that for the purpose of this Section the accommodation of a prison shall not exceed the normal fixed accommodation by more than 50% thereof'."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

'That clause 7 stand part of the Bill'

The motion was adopted.

Clause 7 was added to the Bill.

Clauses 8 and 9

Mr. Deputy Speaker : There are no amendments to clauses 8 and 9. The question is :

'That clauses 8 and 9 stand part of the Bill'

The motion was adopted.

Clauses 8 and 9 were added to the Bill.

Clause 10

Shri Syed Akhtar Hussain (Jangaon): I beg to move:

"That in line 5, after 'prisoner' add:

'Any officer who is acting contrary to this clause shall be tried for corruption charges under the Indian Penal Code'."

Mr. Deputy Speaker: Amendment moved.

* شری سید اختر حسین :— مسٹر اسپیکر سر-کلاز ۱۰ میں میں نے جو ترمیم پیش کی ہے میں سمجھتا ہوں کہ قانون ساز اور قانون داں لوگوں کے نقطہ نظر سے وہ ایک بہت اہم ترمیم ہے - یہ قانون کا ایک بنیادی اصول ہے میری نظر میں اور تمام قانون دانوں کی نظر میں کہ اگر کسی بات کی مانعت کی جاتی ہے تو اس کے ساتھ ساتھ یہ بھی ضروری ہوجاتا ہے کہ اس کی پابندی کرائی جائے - ورنہ اس امتناع کی پابندی نہ کی جائے - اسکی خلاف ورزی کی جائے تو اس شرط کے نہ رکھنے کی صورت میں کوئی کارروائی کرنے کا موقع حکومت کو باقی نہیں رہتا - چنانچہ یہ ایڈیشن اس میں کیا گیا ہے -

'Any officer who is acting contrary to this clause shall be tried for corruption charges under the Indian Penal Code'

یہ اپنی جگہ پر قانون کے اس دفعہ میں بہت ضروری ہے - اس لئے کہ ہمارا اپنا پرانا تجربہ ہے کہ ہماری جیلوں میں جو انتظامی مشنری رہتی ہے اس میں رفتہ رفتہ کرپشن اور رشوت ستانی اتنی بڑھ گئی ہے کہ ہر وہ قیدی اور ہر وہ شخص جو ایک مجرم کی حیثیت سے جیل میں جاتا ہے اس کو تجربہ ہوا ہے اور ان لوگوں کو بھی جو سیاسی نظربند کی حیثیت سے جیل میں رہے ہیں جیل کے عہدہ دار قیدیوں یا سیاسی نظر بندوں کے ذات سے منگوائے ہوئے اشیاء یا ایسے اشیاء جیسے وہ جیل کے اندر نہیں لے جاسکتا اس میں کافی خورد برد کرتے ہیں اور چونکہ قیدی کی حیثیت نفسیاتی طور پر ایسی ہوتی ہے کہ وہ ان چیزوں کے جاننے کے باوجود کچھ نہ کہنے پر مجبور ہوتا ہے - جو روایات قانون اور قواعد کے علاوہ ہماری جیلوں میں قائم ہوگئے ہیں ان کے مطابق وہ قیدی کو ضروری حساب کتاب تک نہیں دیتے جس کے جاننے کا اس کو حق ہے - اگر اس کے نام پر کچھ پیسہ جمع ہے یا کچھ اشیاء ہیں تو حساب رکھنے والوں کے لئے لازمی بھی نہیں ہے کہ وہ حساب پیش کریں - اس دفعہ کے ذریعہ اس بات کی مانعت نہیں کی گئی ہے کہ عہدہ دار اس طرح فائدہ نہ اٹھائیں اور خورد برد نہ کریں - ہم نے جیلوں میں جو حالات دیکھے ہیں ان کے لحاظ سے اس دفعہ کا ہونا ضروری ہے - لیکن سوال یہ ہے کہ اگر اس کے باوجود ایسا کیا جاتا ہے

تو اس کے لئے آپ کے پاس کیا سینکشن (Sanction) ہے - کیونکہ جب کسی چیز کی مانعت کی جاتی ہے تو اس کا بھی سینکشن ہونا ضروری ہے - کسی مانعت کی خلاف ورزی کرنے کی صورت میں کوئی سزا نہ دی جائے تو یہ صرف اخلاقی دباؤ متصور ہوگا - قانون میں وضاحت سے ایسی باتیں ہونی چاہییں کہ اگر کوئی خلاف ورزی ہوتی ہے تو اس کے لئے کیا سزا دی جاسکتی ہے - اسکا ایک جواب یہ دیا جاسکتا ہے کہ یہ انتظامی معاملات ہیں اور انتظامی طریقہ سے انکی اصلاح کی جاسکتی ہے - لیکن جب ہم دیگر چیزوں کے لئے صاف صاف سینکشن لے رہے ہیں اور جیسی کہ روایات ہمارے پاس ہیں یہ معلوم ہے کہ کافی کرپشن بڑھ گیا ہے تو ویسی صورت میں میں سمجھتا ہوں کہ اگر ان الفاظ کا اضافہ کیا جائے اور مانعت کے باوجود کچھ عہدہ دار اپنی حرکتوں سے باز نہیں آتے ہیں تو پینل کوڈ (Penal Code) کے تحت ان پر یہ پابندی رکھی جائے اور جس بات کی ہم روک تھام چاہتے ہیں اسکا امتناع ہو - اس لئے میں سمجھتا ہوں کہ میری ترمیم کو قبول کیا جائیگا -

شری اے - گروا ریڈی :- مسٹر اسپیکر سر - دفعہ ۱۰ کے تحت صرف جیلر یا اسکے ماتحت آفیسرس کو رکھا گیا ہے - اگر سپرنٹنڈنٹ خود قیدیوں سے کچھ پیسہ لیتا ہے تو اسکے متعلق کچھ بھی نہیں کیا جا سکتا - یہاں صرف

'Every Jailor or Officer of a prison subordinate to him..'

اتنا ہی ہے - اوپر کے آفیسرس سے متعلق نہیں ہے - ایسی حالت میں دفعہ ۱۰ کافی نہیں ہے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—जो अमेंडमेंट दी गयी है वह अिस तरहसे है—

" Any officer who is acting contrary to this clause shall be tried for corruption charges under the Indian Penal Code "

मैं यह कहना चाहता हूं कि यह जो अमेंडमेंट लाअी गअी है वह यहां पर नहीं लाअी जा सकती है। अिस तरह की अमेंडमेंट अिंडियन पिनल कोड के अंदर ही लाअी जा सकती है। अिंडियन पिनल कोड में ही यह प्रॉविजन लाया जा सकता है। अिसके लिये दफा ५५ मौजूद है और अुसमें यदि कोअी अिस तरह से फायदा अुठाने की कोशिश करता है तो अुसके लिये दफा ५५ में सजा रखी गअी है। क्लासिफिकेशन कंट्रोल रूल्स(Classification Control Rules)में यह प्राविजन रखा गया है। अिस लिये दफा १० में अिसे लाने की जरूरत नहीं है। अिसे यदि आप लानाही चाहते हैं तो यह अमेंडमेंट अिंडियन पिनल कोड में ही आनी चाहिये, अिस लिये मै ऑनरेबल मेंबर्स से दरखास्त करता हूं कि वे अिसे वापस लें।

* شری کے - وینکٹ رام راؤ (چنا کنڈور) :- دفعہ (۱۰) کے تحت سپرنٹنڈنٹ بھی آسکتا ہے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—मैंनें अिसके बारे में पहले ही जवाब दिया है। और मैं अिस अमेंडमेंट को नहीं मान सकता हूं। अिस लिये अिसे रिजेक्ट करता हूं। क्लासिफीकेशन कंट्रोल रूल्स (Classification Control Rules) के तहत यह आसकती है। दफा दस की खिलाफ वर्जी की सूरत में दफा ५५ रखा गया है। और दफा १० की खिलाफवर्जी की सूरत में

दफा ५५ के तहत अुस शक्स को सजा दी जा सकती है । अिस लिये यहां अिस अमेंडमेंट की जरूरत नहीं है ।

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That in line 5, after 'prisoner' add :

"Any officer who is acting contrary to this clause shall be tried for corruption charges under the Indian Penal Code"

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 10 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 10 was added to the Bill.

Clauses 11 12 & 13

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clauses 11 to 13 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clauses 11 to 13 were added to the Bill.

Clause 14

Shri Syed Akhtar Hussain : I beg to move :

"That after line 7 add :

"(2) Whenever the Medical Officer has reason to believe that the health of a prisoner is deteriorating and in his opinion, his release is essential to recover his health, the Medical Officer shall report the case in writing to the Superintendent, together with such observations as he may think proper. This report shall forthwith be sent to the Inspector-General for necessary action."

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved :

* شری سید اختر حسین :— اس سلسلے میں بھی مجھے اتنا ھی عرض کرنا ھے کہ اس دفعہ کے تحت مڈیکل آفیسرس کو وہ اختیارات دئے گئے ھیں جنکی ضرورت تھی اور ان اختیارات کی وجہ سے کچھ نہ کچھ سہولتیں ملیں گی - لیکن ھمارے سامنے جو بڑا مسئلہ آتا ھے وہ یہ ھے کہ جیل میں جانے والے قیدی اکثر صورتوں میں بیماری کا شکار ھو جاتے ھیں جسکے بعد ان کی رھائی کے مسئلہ پر غور کرنا حکومت کے لئے ضروری ھو جاتا ھے - اس قانون میں کسی اور جگہ ایسا دفعہ نہیں ملتا - اور پھر مڈیکل آفیسر براہ راست صحت و بیماری سے تعلق رکھتا ھے اس کو اس بارے میں اختیارات دئے گئے ھیں

میں نے یہاں جو ترمیم پیش کی ہے اس کا مقصد یہ ہے کہ مڈیکل آفیسر کو جہاں دوسرے اختیارات دئے گئے ہیں ان کے ساتھ ساتھ یہ اختیار بھی دیا جائے کہ ایسی حالت میں اگر کوئی قیدی بیما ر ہو جائے اور ا س کا مزید جیل میں رکھا جانا موت کا باعث بن سکتا ہو یا اس سے بیماری میں مزید اضافہ کا امکان ہو سکتا ہے تو ایسی صورت میں مڈیکل آفیسر کو یہ اختیار ہونا چاہئیے کہ وہ جیل کی اتھاریٹیز (Authorities) کے پاس اس قیدی کی رہائی کے بارے میں سفارش کر سکے - اور وہ ظاہر ہے کہ حالات کے لحاظ سے غور کرکے اس سفارش پر تصفیہ کرینگے - اس سے ایک بڑا مسئلہ حل ہو جاتا ہے- جس کے بارے میں مختلف طور پر نمائندگیاں ہوتی رہتی ہیں- یہ ایک بنیادی حق ہے اور یہاں صرف سفارش کی حد تک مڈیکل آفیسر کے حق کو محدود رکھا جارہا ہے- قطعی تصفیہ کے لئے نہیں ہے - میں سمجھتا ہوں کہ اس ترمیم کو قبول کیا جائیگا -

شری اے - گروا ریڈی :— مسٹر اسپیکر سر - سکشن ۱۴ کے تحت یہ پراویژن رکھا گیا ہے کہ اگر کسی قیدی کی دماغی حالت ٹھیک نہ ہو اور اسکو ایسی حالت میں رکھا جائے اور نقصان کا اندیشہ ہو تو میڈیکل آفیسر اس پر غور کر سکتا ہے- امنڈ منٹ کا مقصد یہ ہے کہ ایسی صورت میں مڈیکل آفیسر قیدی کی رہائی کے لئے اتھاریٹیز کے پاس سفارش کر سکے - ہم دیکھتے ہیں کہ یہ عمل آج کل عملا یہاں رائج ہے - اور مڈیکل آفیسر ایسی صورتوں میں قیدی کی رہائی کے لئے سفارش کرتے ہیں - جب یہ چیز عملا موجود ہے تو اس کو قانون میں درج کرکے قانونی حیثیت دینے میں میں سمجھتا ہونکہ کوئی اعتراض نہ ہونا چاہئے- اس مقصد کے تحت یہ ترمیم پیش کی گئی ہے - اس سے کوئی نیا مطالبہ نہیں کیا جارہا ہے - جو چیز عملا موجود ہے اسکو قانونی حیثیت دینے کے لئے ہے- امید ہے کہ اس ترمیم کو منظور کیا جائیگا -

श्री. श्रीनिवासराव अेक्बेलीकर :—अध्यक्ष महोदय, क्लॉज १४ जो है वह डिसिप्लीन (Discipline) और ट्रीटमेंट (Treatment) के बारे में है। मै यह कहना चाहता हूं कि आपने जो अमेंडमेंट लाओी है अुसके लिये प्रॉविजन (Provision) जेल मॅन्युअल (Jail Manual) के दफा ३६ में दिया गया है। और अुसमें यह अधिकार दिया गया है। अगर कोओी शक्स डिसप्लीन (Discipline) तोडता है तो अुसे अिस दफा ३६ के तहत सजा दी जा सकती है। अिसलिये यहां पर यह अमेंडमेंट गैर जरूरी है। दफा १४ में यही बताया गया है कि यदि कोओी गुनहगार के बारे में यह देखा गया कि अुसके दिमाग पर वहां डिसिप्लीन या ट्रिटमेंट से असर पड रहा हो तो डॉक्टर अुसके बारेमें रिपोर्ट करेगा। रिहाई के बारे में अिसमें कुछ भी नहीं बताया गया है। दफा ३६ जेल मॅन्युअल में सब जरूरी प्राविजन्स हैं। अिसलिये अिसका यहां रखने की जरूरत नहीं है।

* شری سید اختر حسین :— جیسا کہ ابھی جواب میں بتایا گیا ہے اور یہ کہا گیا کہ اس جگہ یہ ترمیم نہیں آئی جیل مینول میں یہ چیز موجود ہے - مجھے اس بارے میں اتنا ہی کہنا ہے کہ جو دفعہ یہاں رکھا گیا ہے وہ بھی تو جیل مینول میں موجود ہے - پھر

اسکو یہاں بھی رکھنے کی کیا ضرورت ہے ؟ جب آپ جیل مینول کو کافی سمجھتے ہیں تو یہاں اس کو اسطرح قانونی حیثیت دینے کی ضرورت کیوں محسوس کرتے ہیں ؟ میرا کہنا یہ ہے کہ جب کوئی قانون بنتا ہے تو اس میں تمام چیزیں آتی ہیں قانون کی حیثیت اور قواعد کی حیثبت میں بڑا فرق ہوتا ہے۔ کسی شخص کے دل و دماغ پر اثر ہوتا ہے تو اسکی رہائی کے بارے میں آپ قواعد میں تو گنجائش رکھتے ہیں ۔ لیکن جب آپ ایک قانون بنا رہے ہیں تو ایسی چیز کو یہاں رکھکر اور موثر بنا سکتے ہیں ۔ اس لئے میں یہ درخواست کرونگا کہ یہ ترمیم اس جگہ ٹھیک طور پر بیٹھتی ہے ۔ اگر آنریبل منسٹر یہ سمجھتے ہیں کہ اس جگہ یہ ترمیم ٹھیک نہیں بیٹھتی اور وہ اس ترمیم کے منشاء سے اتفاق کرتے ہیں کسی اور جگہ اس کو رکھنا چاہتے ہیں تو میں یہاں اپنی ترمیم کو واپس لینے آمادہ ہوں ۔

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अिस कानून के तहत गव्हर्नमेंट को पॉवर्स (Powers) डिलिट (delete) किये जा रहे हैं। और जो कायदे बनेंगे वह सब अिस कानून के तहत बनेंगे। हर जगह रूल्स आदी बनाने के अेखतियारात गवर्नमेंट कोही दिये जाते हैं। मैं नहीं समझता कि अिसके लिये कोअी अुजर हो सकता है। जो कानून पास होता है अुसीके तहत जो रूल्स बनते हैं. .. ..

شری کے ۔ وینکٹ رام راؤ :۔ اس قانون کے کسی دفعہ کے تحت نہو تو وہ ریگننٹ (Repugnant) ہو جاتا ہے ۔ ایسے قاعدے جن کا اندراج اس قانون میں نہو اور جو اس قانون کے تحت نہوں ظاہر ہے کہ منسوخ ہونگے ۔ اس لئے اس کا یہاں رکھنا ضروری ہے ورنہ وہ عملاً منسوخ سمجھا جائے گا ۔

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—मनसूख नहीं होंगे बल्कि कंन्सिस्टंट विथ् लॉ (Consistent with law) होंगे, क्योंकि अब जो जेल मॅन्युअल होगा वह अिसी कायदे के तहत होगा जिसे हम अब पास करनेवाले हैं। अब जो जेल मॅन्युअल है वह पुराने कानून के तहत ही बना है। अब जो जेल मॅन्युअल होगा वह अिस कायदे की तरह ही रखा जायेगा। अिस लिय वह मनसूख होने की कोअी जरूरत नहीं है।

Mr. Deputy Speaker: The question is:

"That after line 7 add:

"(2) Whenever the Medical Officer has reason to believe that the health of a prisoner is deteriorating and in his opinion, his release is essential to recover his health, the Medical Officer shall report the case in writing to the Superintendent, together with such observations as he may think proper. This report shall forthwith be sent to the Inspector-General for necessary action".

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :
"That clause 14 stand part of the Bill".

The motion was adopted.
Clause 14 was added to the Bill.

Clause 15

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move :

"(*a*) That in line 2, omit from 'so' to 'ascertain' in line 3.

(*b*) That in line 6, for 'on that day' substitute 'during one week'.

(*c*) That in line 9, after 'illness' add : "and the treatment given, if any'.

(*d*) That in line 14, after 'and' add : "reasons therefor, and".

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

شری سی ایچ ۔ وینکٹ رام راؤ :— اسپیکر سر ۔ کلاز (۱۵) میں یہ ھے کہ جب کسی قیدی کی موت جیل خانے ھی میں واقع ھو جاتی ھے تو ایسی صورت میں مڈیکل آفیسر کے (۹) فرائض بتائے گئے ھیں اور کہا گیا ھے کہ ان امور کے بارے میں مڈیکل آفیسر فوراً اپنی رپورٹ درج رجسٹر کریگا ۔ یہ تفصیلات کچھ ایسی ھیں کہ قیدی قید میں ھے وہ اپنے گھر میں نہیں ھے۔ روز مڈیکل آفیسر آتا اور اسے دیکھتا ھے تو ایسے وقت " دستیاب ھونا" کیا معنے رکھتا ھے دستیاب ھونے کے کیا معنی ھوتے ھیں سمجھ میں نہیں آتے ۔ یہ ایسی چیزیں ھیں کہ ان سے بچنے کی کوشش کیجا سکتی ھے ۔

اس لئے ان پر لازم ھے کہ وہ قیدی کی دیکھ بھال کریں ۔ چاھے مڈیکل آفیسر ھوں یا سپرنٹنڈنٹ جو کوئی قیدی کی دیکھ بھال کے لئے جاتے ھیں انکا یہ فریضہ ھے۔

'so far as they can be ascertained'

یہ الفاظ بے معنی ھیں اس لئے یہ الفاظ اس قانون میں نہیں رکھنا چاھئیے نمبر (۲) میں

'the labour, if any, on which he was engaged on that day'

یعنی مڈیکل آفیسر پر یہ شرط عائد کی گئی ھے کہ اوس دن اوس قیدی کو کیا کام دیا ھے اوس کی صراحت کرے ۔ میں نہیں سمجھتا کہ صرف اوس دن کی کیا ضرورت ھے ایک ھفتہ کیوں نہیں رکھنا چاھئیے ۔ ظاھر ھے کہ بیمار قیدی کو اوس دن تو کام نہیں دیا جائیگا ۔ ایک ھفتہ پہلے سے جو کام دیا جارھا ھے ممکن ھے اوسکے اثرات کی وجہ سے وہ بیمار ھوا ھو

اس لئے یہ صراحت کرنی چاہئے کہ چار پانچ روزسے یا ایک هفتے سے کس قسم کی محنت قیدی سے لیجاتی رهی هے جسکے مضر اثرات عائد هوئے هوں ۔ اوسی دن رکھنے سے فائدہ نہیں هوگا ۔ بلکہ مسلسل ایک هفتے سے کس قسم کی محنت لی گئی هے درج هونا چاهئے ۔ اس کے لئے میں نے امنڈمنٹ ٹو امنڈمنٹ لایا هے ۔ وہ یہ هے ۔ سب کلاز (۴) میں (during one week) کے بعد (before this death) بڑھایا جائے تو مناسب هوگا ۔

'The day on which the Medical Officer was first informed of the illness'

مگر یہ نہیں بتایا گیا کہ ٹریٹمنٹ (Treatment) کس قسم کا کیا گیا تھا ، کونسی تاریخ مڈیکل آفیسر کو اطلاع هوئی ۔ یہ معمولی سی چیزیں هیں جن کا اظہار هونا ضروری هے تا کہ یہ معلوم هوسکے کہ بیمار کا برابر ٹریٹمنٹ هونے کے باوجود وہ ختم هوگیا ۔ اس کی وجہ سے قیدی کے اسباب موت معلوم کرنے میں آسانی هوگی ۔ اس لئے (and the treatment given if any) یہ الفاظ بڑھائے جائیں تو مناسب هوگا ۔

سب کلاز (۸) میں یہ بتایا گیا هے کہ (when the prisoner died) یہ بھی رجسٹر کرنا لازمی هے کہ قیدی کب مرا ۔ سب کلاز (۹) میں بتایا گیا هے لیکن شرط عائد کی گئی هے کہ پوسٹ مارٹم کیا گیا هوتو اسکی وضاحت کیجائے ۔ موت کے متعلق ڈاکٹر کیا سمجھتا هے اپنا اسپیشل ریمارك دے سکتا هے۔ اس لئے میں نے یہ رکھا هے

'when the prisoner died and reasons therefore, and'

یہ معمولی سی چیزیں هیں جنکو قبول کرنے میں کوئی اعتراض نہیں هونا چاهئے ۔ کیونکہ جنرل ڈسکشن میں منسٹر صاحب نے کہا تھا کہ واجبی امنڈمنٹس آئیں گے تو وہ انکو ضرور قبول کرینگے اس لئے میں سمجھتا هونکہ یہ همارے بہت هی واجبی امنڈمنٹس هیں انکو قبول کرنے میں عذر نہیں هونا چاهئے ۔

* شری کے ۔ وینکٹ رام راؤ :— دفعہ ۶ جو ڈرافٹ کیا گیا هے وہ بہت مبہم هے ۔ مڈیکل افسر کو اختیار دیا گیا هے کہ وہ جو چاهے لکھدے اور جو چاهے نہ لکھے ۔ کم از کم اس دفعہ کی رو سے اتنی پابندی عائد هونی چاهیئے تھی جتنی کہ پولس پر عائد هے ۔ پولس آفیسر کو پنچنامہ کی ترتیب کے وقت اسباب موت کی صراحت کرنی پڑتی هے کہ موت کے اسباب کیا هوئے ۔ اسباب موت کا خانہ اس فارم میں هے ۔ هم دیکھتے هیں کہ پولس آفیسر پر جو فرائض عائد کئے گئے هیں یہاں مڈیکل آفسر پر عائد نہیں کئے گئے هیں ۔ پیرا گراف (۹) میں یہ هے کہ

'in cases where a post-mortem examination is made'

اگر پوسٹ مارٹم کیا گیا هوتو ۔ اور اگر نہ کیا گیا تو فقرہ ۹ کی چیزیں درج کرنے کی ضرورت نہیں هے۔ اس قسم کے وسیع اختیارات دینے کی کیا ضرورت هے ۔ همارا تجربہ هے کہ

اگر کسی ڈاکٹر سے اوسکا فن بھلا دینا منظور ہے تو اوسکو جیل کا ڈاکٹر بنا دیا جائے تو کافی ہے ۔ وہ اپنا ہنر بھول جاتا ہے ۔ اور اس میں جو ہیومن فیلنگس (Human feelings) ہوتے ہیں وہ مفقود ہوجاتے ہیں ۔ یہ ہمارا سالہاسال کا تجربہ ہے ۔ اوس کا مقصود یہ ہوتا ہے کہ جیل کے آفیشیلس کو بچایا جائے ۔ جو ذمہ داری قیدیوں کے تعلق سے حکومت پر عائد ہے اوسکو وسیع کرنے کی ضرورت ہے ۔ حکومت پر قیدی کے جان و مال کی ذمہ داری ہوتی ہے ۔ خیر مال تو اس کے پاس کیا ہوتا ہے بجز ایک لٹیا کے ۔ لیکن جان کی ذمہ داری حکومت پر عائد ہوتی ہے ۔ کوئی قیدی جیل میں مرجائے تو یہ کوئی معمولی واقعہ نہیں ہوتا ۔ ایک سیریس (Serious) بات ہوتی ہے ۔ اس کے سیریس نس (Seriousness) کو محسوس کرنا چاہیئے ۔ دفعہ (۱۰) میں تو کچھ اس قسم کی ذہنیت کا پتہ چلتا ہے کہ قیدی کا مرنا کیا ہے جیسے ایک کتا مر گیا اور اوس کی ٹانگ پکڑ کر پھینکدیا گیا ۔ کسی قیدی کو آپ اکسٹرا (Extra) لیبر پر لگادیں گے ۔ کسی کو برج گنج میں بھیجیں گے ۔ کسی کو پینل ڈائٹ (Penal diet) دیں گے ۔ کسی کو وہپنگ (Whipping) کریں گے ۔ ان تمام چیزوں کا اثر اوس قیدی کی صحت جسمانی پر پڑنا ضروری ہے ۔ اس لئے قیدی کے موت کے اسباب معلوم کرنا ضروری ہے کہ آخر کن وجوہات کے تحت اوس بچارے کو چہار دیواری کے اندر جان دینا پڑا ۔ اور وہ کیا اسباب تھے جو جان لینے کا موجب ہوئے ۔ اس میں لکھا گیا ہے کہ

'The day on which the Medical Officer was first informed of the illness'

اوس دن کیا کام دیا گیا ۔ اوس دن کے الفاظ رکھنے کی ضرورت نہیں ہے بلکہ ایک ہفتہ یا دو ہفتے سے جو حالات تھے وہ بھی وجہ موت ہوسکتے ہیں ۔ ممکن ہے اوس دن کام نہ دیا گیا ہو ۔ اس لئے ایک ہفتہ یا دوہفتہ پہلے کے واقعات جاننا ضروری ہے ۔ کسی قیدی کی موت کے کیا اسباب ہوئے اسکو اسرٹین (Ascertain) کرنا ضروری ہے ۔ ''آن دٹ ڈے'' کے الفاظ کافی نہیں ہیں ۔ اور یہ کہ کس دن میڈیکل افسر کو اطلاع ہوئی یہ لکھنا بھی کافی نہیں ہے بلکہ اوس میں یہ بھی لکھاجانا چاہیئے کہ اوس کے بعد اوس نے کیا ٹریٹمنٹ کیا ۔ اوس کی جان بچانے کے لئے کیا تدابیر مڈیکل افسر نے اختیار کئے ۔ ہوسکتا ہے کہ احتیاط کرنے اور جان بچانے کے تدابیر کے اختیار کرنے کے باوجود موت واقع ہوئی ہو ۔ بہرحال یہ چیزیں صاف ہونی چاہیئں ۔ ان امنڈ منٹس کو قبول کرنے سے اس پندرہ سترہ صفحات کے قانون میں کوئی الٹ پلٹ ہونے والی نہیں ہے ۔

اس میں کسی قسم سے گھبرانے کی ضرورت نہیں ہے اور نہ کسی منٹل ریزرویشن (Mental reservation) کی ضرورت ہے ۔ غالباً ڈپٹی منسٹر صاحب کا یہ منٹل ریزرویشن ہے کہ اگر یہ امنڈمنٹ قبول کرلی جائیگی تو اس ایکٹ کی اسپرٹ ہی ختم ہوجائیگی ۔ میں آپ سے عرض کروں گا کہ اس طرح سوچنے کی ضرورت نہیں ۔ دفعہ (۱۰) کے ضمن میں جو ترمیم لائی گئی ہے وہ اوس کو کنکری ٹائز (Concretise)

کرنے کے لئیے ھی لائی گئی ھے - اس لئیے میں عرض کروں گا کہ ان امنڈمنٹس پر ھیومنٹیرین پا ئنٹ آف ویو (Humanitarian point of view) سے غور کریں -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—अध्यक्ष महोदय, मैं ऑनरेबल मेंबर्स को यह बताना चाहता हूं कि मैं अमेंडमेंट्स मंजूर करने के लिये घबराता नहीं हूं। लेकिन जो जरूरी अमेंडमेंट्स हैं अुन्हे मैं कभी भी कबूल करने के लिये तैयार हूं। लेकिन जो गैर जरूरी अमेंडमेंट्स हैं अुन्हें मै मानने के लिये तैयार नहीं हूं। दफे १५ के लिये जो बहुत सारी अमेंडमेंटस की गओी हैं वह तो गैर जरूरी हैं। अलबत्ता अुसमें जो अमेंडमेंट 'डी' है—

"That in line 14, after 'and' add : 'reasons therefor, and."

अुसे मैं कबूल करनेके लिये तैयार हूं। अुसमें यह कहा गया है कि जिस वजहसे मौत होती है वह वजह रिपोर्ट (Report)में होनी चाहिये। मौत दो प्रकारकी होती हैं। अेक मौत होती है नॅचरल (Natural) और दूसरी होती है अन नॅचरल (Un-natural)अुसके वजुहात रिपोर्टमें बयान करने चाहिये, अिस हदतक जो अमेंडमेंट हैं अुसे तो मै मंजूर करता हूं।

कोओी कैदी मर जाय तो अुसके सिलसिले मे अेक से आठ तक जो अिस लिस्ट में कारण बयान किये गये हैं अुनसे मालूम होगा कि अगर कोओी बीमारी से मरे या किसी और चीज से मरे और अुसके बारे में कोओी शुबहा हो तो अुसका पोस्टमार्टम किया जाता है और अुसमें सारी चीजें आ जाती हैं। लेकिन फिर भी यह जो अमेंडमेंट है कि—

"In line 14, after 'and' add : 'reasons therefor and."

अिसको मैं कबूल करता हूं। लेकिन पहली जो अमेंडमेंट है कि 'सो फार अेज दे कैन बी असरटेन्ड' अिसको जो ओमिट करने के लिये कहा जा रहा है वह सही नहीं है। बाज वक्त अिसमें से कओी चीजें दर्ज करना हालात के तहत नामुमकिन हो जाता है। जो चीजें प्रेक्टिकेबल नहीं होतीं अुनके लिये वहां साफ तौर से लिखा गया है। जो हो सकती हैं अुनके लिये भी साफ तौर से लिखा गया है कि ये दर्ज होनी ही चाहिये। वक्त पर अित्तला न हो तो अुस सूरत में जो चीजें असरटेन नहीं की जा सकतीं अुनको असरटेन करने के लिये अिसरार करना ठीक नहीं मालूम होता।

अिसके बाद लेबर और डायट के बारे में जो 'वीक' रखने के लिये अिसरार किया जा रहा है वह अिसलिये सही नहीं है कि जेलमें डायट जो रोजाना दिया जाता है अुसका प्रिस्क्रिप्शन होता है और अुसका रेकार्ड भी वहां मौजूद रहता है। जिस किस्म का अिलाज किया जाता है अुसका भी रेकार्ड वहां मौजूद होता है। यहां पर महीने का या १५ रोज का या ८ रोज का रेकार्ड करने की जरूरत नहीं है। अुस दिन क्या चीज हुओी अुससे डाक्टर को अपनी राय कायम करने के लिये सहूलत हो अिसलिये यहां रखा गया है। लेकिन अुसके पहले क्या हुआ था वह देखना है तो अुसका रेकार्ड अलाहिदा मौजूद रहता है। अिसके बाद भी अिस तरह की रिपोर्ट का लिखा जाना जरूरी नहीं है। यह सिर्फ अुसको दोहराना होगा। 'नेचर आफ दि डिसीज अॅंड ट्रीटमेंट' अिसके बारे में मैं बताना चाहूंगा कि जब डाक्टर को अित्तिला होती है और बीमारी की सराहत की जाती हैं तो डाक्टर कैदी की बीमारी रजिस्टर में लिखने के साथ साथ अुसका क्या अिलाज किया गया है वह भी लिख देता है। फिर अुसी चीज को यहां दोहराने की जरूरत नहीं होती। यहां सिर्फ बीमारी किस किस्म की थी अुसको जाहिर करने का मतलब है।

شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ :— میں صرف یہ اضافہ کرنا چاہتا ہوں کہ جس دن انفارم (Inform)کیا گیا آیا اوس دن کوئی ٹریٹ منٹ بھی کیا گیا یا کیا - یعنی -

'That day on which the Medical Officer was first informed of the illness and the treatment given, if any'.

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—यह गैर जरूरी है । डाक्टर के पास कोअी शख्स रूजू होता है और अुसको अित्तिला दी जाती है तो डॉक्टर अुसकी बीमारी को और अुसको जो दवा दी जाती है अुसके प्रिस्क्रिप्शन को रजिस्टर में दर्ज कर देता है। अिसलिये अिस चीज को यहां दोहराने से कोअी खास मकसद हासिल नहीं होगा । अिसलिये यह गैरजरूरी है । मैं अुम्मीद करता हूं कि मैं जो तरमीम कबूल कर चुका हूं अुसको छोडकर बाकी सब अमेंडमेंटस वापस लिये जायेंगे ।

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg leave of the House to withdraw parts (*a*) and (*b*) of my amendment No. 1 to clause 15.

Parts (*a*) and (*b*) of the amendment were, by leave of the House, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That in line 9, after 'illness', add : 'and the treatment given, if any'."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 15, as amended, stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 15, as amended, was added to the Bill.

Clause 16

Mr. Deputy Speaker : There are no amendments to Clause 16. The question is :

"That clause 16 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 16 was added to the Bill.

Clause 17

Shri Ankush Rao Ghare: I beg to move:

"(*a*) That in line 2, for 'and' substitute :,"

(*b*) That in line 3, after 'officer', add: 'to the Court who committed him to the prison and his relatives'."

Mr. Deputy Speaker: Amendment moved.

Shri Ch. Venkatrama Rao: I beg to move:

"That in line 3 after 'officer', add:

"The Superintendent shall inform the nearest relatives of the prisoner immediately'.".

Mr. Deputy Speaker: Amendment moved.

*श्री. अंकुशराव व्यंकटराव घारे :—स्पीकर सर, जब कोअी कैदी मर जाता है तो अिस दफा के तहत अुसकी अित्तिला जेलर को सुपरिंटेंडेंट आफ दि जेल और डाक्टर को, देना चाहिये अैसी शर्त रखी गअी है । मेरी अमेंडमेंट अिसलिये है कि जब कोअी कैदी मर जाता है या जेल से डिसचार्ज हो जाता है तो अुसकी अित्तिला अुस कोर्ट को भी दी जानी चाहिये जिसके वारंट पर वह जेल में दाखिल हुआ था । कोर्ट को यह अित्तिला दी जानी जरूरी है । अिसके साथ साथ प्रिजनर के जो रिलेटिव्हज होंगे अुनको भी अित्तिला दी जाय तो अच्छी बात होगी । क्योंकि जेल जाने के बाद अुस बेचारे का क्या हाल हुवा अुसको वे लोग नहीं जान सकेंगे । अुनको भी अित्तिला दी जाना मुनासिब है । मैं अुम्मीद करता हूं कि मेरी तरमीम कबूल की जायगी ।

شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ :— دفعه (۱۷) میں صاف طور پر یه تو بتایا گیا هے که جب کسی قیدی کی موت واقع هوتو اوسکی اطلاع جیلر سپرنٹنڈنٹ کو کریگا - لیکن یه نہیں بتایا گیا هے که اوس کے وارثوں یا اوسکے اهل و عیال یا ریلیٹیوز کو بهی اطلاع کیجاۓ گی یا نہیں - منسٹر صاحب یه کهینگے که هم اسکی اطلاع کردینگے لیکن قانون کے ذریعه بهی پابندی کرنا لازمی هے - جیسا که ایک آنریبل ممبر نے ابهی فرمایا که دفعه (۱۵) میں اس طرح رکھا گیا هے که گویا قیدی کی موت سستی هے - جسطرح کتا مرجاتا هے تو اوسکو پکڑ کر کهیں باهر پهینک دیتے هیں اوسی طرح قید کو بهی ڈال دیا جائیگا - اور دفعه (۱۷) میں بهی اسطرح رکھا گیا هے که جب کوئی قید مرجاۓ تو اوسکی اطلاع جیلر سپرنٹنڈنٹ کو دیگا اور اوسکو دفن کردیا جائیگا - لیکن اوسکی موت کی اطلاع اوسکے اهل وعیال کو دینے کی ذمه‌داری حکومت نہیں لے رهی هے - میں نے اپنی ترمیم میں یه رکھا هے که اوس کے عزیز و اقارب کو اطلاع دیجاۓ -

اور وہ بھی نیرسٹ ریلیٹیوز (Nearest relatives) کو اطلاع دیجائے - ورنہ یہ ہوگا کہ جیلر سپرنٹنڈنٹ کو اطلاع کردیگا اور حکومت ضرورت سمجھے تو اوسکو (۲۴) گھنٹوں میں دفن کردیگی - اگر رینٹیوز کو اطلاع دینے کے باوجود کوئی نہ آئے تو حکومت اپنی طرف سے اوسکا انتظام کر سکتی ہے - اگر قیدی کے ریلیٹیوز کو کسی قسم کی اطلاع اوسکی موت کے بارے میں نہ ملے تو لازماً وہ لوگ یہی سمجھینگے کہ وہ ابھی تک سزا بھگت رہا ہے اور واپس آجائیگا - اس لئے آنریبل منسٹر اس پر غور فرمائیں تو مناسب ہوگا -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—यह सेक्शन जेलर के सिलसिले में है। अिसलिये जो अमेंडमेंट दी गअी है वह में समझता हूं कि यहां पर ठीक तरह से नहीं बैठती। अगर वह किसी मौजूं जगह लाअी जाय तो अुसको कबूल करने में मुझे अुजर नहीं होगा। फिर भी अिसमें अेक दिक्कत होती है कि अुसके जो रेस्ट रिलेटिव्हज हैं अुनका बाज वक्त पता नहीं होता। अगर अुनका पता रहेगा तो अुनको अित्तिला दी जा सकती है। वह न रहा तो देना नामुमकिन हो जाता है। अिसलिये हर सूरत में यह लाजमी करना सही नहीं हो सकता। जहां मुमकिन हो वहां पर यह किया जा सकता है।

شری اے - گروا ریڈی :— یہ کیسے ہو سکتا ہے - کسی پرزنر کو جب کسی کورٹ میں ٹرائی (Try) کیا جاتا ہے تو لازمی طور پر اوس کا اڈرس بھی کورٹ میں رہتا ہے کہ وہ کس گاؤں کا رہنے والا ہے کس جگہ سے آیا ہے وغیرہ وغیرہ -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—स्पीकर सर, कायदे के तहत अैसा नहीं है कि अुनके रिलेटिव्हज के नाम वहां पर आ जाने चाहिये। हर वक्त वे नाम रहेंगे ही अैसा नहीं कहा जा सकता। अगर वे मौजूद होते हैं तो सुपरिंटेंडेंट आफ जेल को जब अित्तिला मिलती है तो वह अुनको अित्तिला दे सकता है।

شری اے - گروا ریڈی :— پرزنر کی موت کے بارے میں کسی اور جگہ کوئی سکشن نہیں ہے -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—सुपरिंटेंडेंट के बारे में अलाहिदा सेक्शन है। मौजूदा जगह पर मौजूं तरीके से अमेंडमेंट लाअी जाय तो कबूल की जा सकती है। लेकिन यहां पर यह मौजूं नहीं होती। क्योंकि यह जेलर का सेक्शन है। अिसिलये में अिसको कबूल नहीं कर सकता।

श्री. शामराव नाअिक :—जेलर के फरायज और किसी सेक्शन में नहीं बताये गये हैं और कैदी के रिश्तेदारों को अित्तिला देना यह भी अुस जेलर का अेक फर्ज है। अिसलिये अिसको यहीं पर रखा जाना चाहिये।

Clause 17

Mr. Deputy Speaker: The question is:

"(*a*) That in line 2, for 'and' substitute: ','

(*b*) That in line 3, after 'officer', add : ", to the Court who committed him to the prison and his relatives"

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

'That in line 3 after 'officer', add : "The Superintendent shall inform the nearest relatives of the prisoner immediately

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That Clause 17 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 17 was added to the Bill.

Clauses 18, 19, *and* 20

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That Clauses 18 to 20 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clauses 18 to 20 were added to the Bill.

Clause 21

Shri A. Guruva Reddy : I beg to move :

"That in line 3, between 'searched' and 'any' insert: 'subject to decency'."

Mr. Deputy Speaker : Amendment moved.

شری اے۔ گروا ریڈی :- مسٹر اسپیکر سر۔ یہ امنڈمنٹ میں نے اس لئے دیا ھے کہ جیل میں سرچس (Searches) کے نام پر بہت سی چیزیں کیجاتی ھیں - ایک طرف تو نام کے لئے سرچ کیجاتی ھے لیکن سگریٹ جو کہ ایک زمانہ میں نہ دیا جاتا تھا اس زمانہ میں وہ موجود رھتا ھے ۔ نہ صرف سگریٹ بلکہ گانجہ بھی جیل میں رھتا ھے - پھر پروھیبیٹڈ آرٹیکلس (Prohibited articles) جیل میں کیسے آسکتے ھیں جبکہ سرچ کیجاتی ھے ۔ خیر اسکو چھوڑ کر سرچ کے نام پر بہت سے لوگوں کی انسلٹ (Insult)

کیجاتی ھے - انہیں اٹھ بیٹھ کرنے کے لئے کہا جاتا ھے اور انہیں تقریباً پورا ننگا کرکے دیکھا جاتا ھے - میں چاھتا ھونکه سرچس کا مقصد صرف یه ھونا چاھئیے که کوئی پروھیبیٹڈ آرٹیکلس نه لائے جائیں اور عمداً چاھے پروھیبیٹڈ آرٹیکل رھے یا نه رھے انہیں جس پرزنر کو چاھے انسلٹ کرنے کا جو موقع ھے وہ باقی نه رھے- پرزنر اپنے کچھ گھرسے تو نہیں آتا وہ تو پولیس کی حراست سے جیل میں داخل کیا جاتا ھے تو اونکے پاس پہلے تو پروھیبیٹڈ آرٹیکلس نہیں رھتے۔ اگر اون کے پاس کوئی سامان ھو بھی تو وہ جیل میں رکھا جاتا ھے - ایسی صورت میں بعض قیدیوں کومحض انسلٹ کرنے کے لئے سرچ کیجاتی ھے - اس چیز کا میں بہت مخالف ھوں - اسکو نکالنے کے لئے یه پراویژن ''سبجکٹ ٹوڈیسنسی،، رکھا جائے تو ایسی چیزوں کے واقع ھونے کے امکانات کم ھو جاتے ھیں -

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—जो अमेंडमेंट लाअी गअी है वह गैरजरूरी है । हर कानून के तहत यह समझा जाता है कि वह 'सब्जेक्ट टू डीसेन्सी' ही है। कानूनन जब कोअी सर्च होता है तो अुसका मतलब ही यह है कि वह सबजेक्ट टू डीसेन्सी है। वरना अुसका मतलब यह हो जायगा कि पहले से वह अिनडीसेन्सी मौजूद रहती है । अिस तरह से किसी कानून में खास तौर से नहीं बताया जाता। और अैसा लिखना कानून की तारीफ के खिलाफ है। पंचनामे के वक्त सर्चेस होते हैं, वहां पर सबजेक्ट टू डीसेन्सी रखा जाय तो वह गैरज़रूरी मालूम होता है । डीसेन्सी के खिलाफ अगर कोअी बात होती है तो अुसके बारे में शिकायत हो सकती है और फिर अुसकी तहकीकात कर के अिलाज किया जाता है । जब कोअी कानून बनता है तो डीसेन्सी मेन्टेन करने के बेसिस पर ही बनता है। अुसकी खिलाफ वर्जी होती है तो वह चीज काबिले दरयाफ्त और काबिले सजा होती है । लेकिन कायदे के तहत जो चीज होती है और होनी चाहिय अुसको और किसी तरीके से साफ किया जाय तो यह सही तरीका नहीं हो सकता । अिसलिये यह तरमीम गैरजरूरी है।

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That in line 3, between 'searched' and 'any', insert: 'subject to decency'."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 21 stand part of the Bill".

The motion was adopted.

Clause 21 was added to the Bill.

Clauses 22 and 23

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clauses 22 and 23 stand part of the Bill",

The motion was adopted.

Clauses 22 and 23 were added to the Bill.

Clause 24

Shri A. Guruva Reddy: I beg to move:

"That in line 2, between 'searched' and 'and', insert: 'subject to decency'."

Mr. Deputy Speaker: Amendment moved.

Shri Ankushrao Ghare: I beg to move:

"That after line 10, add: '(3) Any wound or injury on the person of the prisoner, recorded by the Medical Officer shall immediately be communicated to the court, committing the prisoner to the prison and the court upon receipt of such information shall proceed to enquire and proceed into the matter according to law".

Mr. Deputy Speaker: Amendment moved.

Shri A. Guruva Reddy: I have already spoken on a similar amendment to the prisons clause.

श्री. अंकुशराव व्यंकटराव घारे:—जैसे कि मेरी पहली अमेंडमेंट मौजूं जगह पर न होने से मंजूर नहीं की गअी अुसी तरीके से यह अमेंडमेंट भी अिस बिल में मौजूं जगह पर न होने के बावजूद भी मैं अिसको मुव्ह कर रहा हूं। वह अिसलिये कि कभी किसी कोर्ट से किसी प्रिजनर को प्रिजन में भेजा जाता है तो अुस वक्त वह पुलिस के अरेस्ट में होता है और अगर वह अुनके कहने के मुताबिक बयानात वगैरा नहीं देता तो अुसको मारापीटा जाता है। और हालांकि यह बात कानूनन सब की नजर में नहीं लाअी जा सकती फिर भी अैसा होता है यह सच बात है। अिसलिये मैं समझता हूं कि जब कभी कोअी प्रिजनर कोर्ट की जानिब से कमिट किया जाता है तो अुसकी हालत कैसी है अुसका बयान जैसे कि सेक्शन २७ में लिखा गया है मेडीकल बुक में दर्ज होना जरूरी है। जब वह कोर्ट से कमिट होकर वारंट लेकर आता है तब अुसकी हालत का दाखिला अुसके पास होता है। अुसी तरह से अुसकी हालत कैसी है अिसका दाखिला भी जब अुसको जेल से वापिस भेजा जाता है तब अुसके पास होना चाहिये और अिसकी अित्तिला अुस कोर्ट को भी दी जानी चाहिये जिसने अुसको सजा देकर जेल में भेजा था। अैसी अेक रिपोर्ट अुस कोर्ट को भेजे जाने के बारे में अमेंडमेंट में ख्वाहिश की गअी है। मैं अुम्मीद करता हूं कि मूव्हर आफ दि बिल अुसको मंजूर फरमायेंगे।

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर:—पहली जो अमेंडमेंट है अुसके बारे में मैं जवाब दे चुका हूं, दूसरी जो अमेंडमेंट है अुसके बारे में कहना चाहता हूं। यहां पर जो अमेंडमेंट लाअी गअी है कि कोर्ट को अित्तिला दी जाय और अुसके बारे में कोर्ट तहकीकात करें तो यहां से कोर्ट का अेक दूसरा

ज्यूरिस्डिक्शन (Jurisdiction) शुरू होता है। जेल और कोर्ट का अेक दूसरा संबंध शुरू होता है । यह अेक गर्अी चीज है । अिसके बारे में मूव्हर का मकसद अगर यह है कि वह जो पुलिस के कस्टडीसे आये हैं अुनके बारे में अदालत को अित्तिला दी जाय और वहां अिसकी तहकीकात हों तो यह चीज जेल के तहत जरूरी नहीं है । जेल में वह दाखिल होता है तो अुसके जिस्म की हालत क्या है, अुसको रजिस्टर में दर्ज किया जाता है वह अिसलिये कि अुससे मालूम हो सकता है कि अुसको कोअी जखम हो तो वह जेल में आने के बाद हुअी या पहले से थी । अिसके लिये वह रेकार्ड रखा जाता है। आगे चल कर अुसको किस किसमका लेबर वगैरा दिया जाय वह जानने के लिये भी ये सारी चीजें लिखी जाती हैं । अदालत की तहकीकात के लिये नही । पुलिस कस्टडीसे अुसको कुछ तकलीफ पहुंचाअी गअी है अैसा अगर नजर आये तो अुसके लिये यह सेक्शन नहीं है। अगर कोअी प्रिजनर चाहता है कि अिसके बारे में कोअी अेक्शन लिया जाय या दरयाफ्त की जाय तो अुसको आजादी हासिल है । अिसलिये जेल में लाने के पहले हर कैदी को अदालत में पेश किया जाता है, अुसके बाद जेल लाया जाता है । वहां पर अुसका बयान लिया जाता है, दरयाफ्त की जाती है तो अुस वक्त, अगर अुसे पुलिस कस्टडी में कोअी तकलीफ पहुंचाअी गअी है तो वह कोर्ट के सामने बयान कर सकता है और अिसके बारे में खुद या किसी वकील के जरिये से कारवाअी कर सकता है । यहां जेल के लिये जो रेकार्ड रखना लाजमी है अुसमें अदालत का किसी तरह से हस्तक्षेप हो यह जेल के कानून में सही नही हो सकता । अिसलिये यह अमेंडमेंट गैरजरूरी है । में अुम्मीद करता हूं कि मूव्हर अिसको वापस लेंगे ।

Shri L. K. Shroff (Raichur): Just a clarification. In sub-clause (3) of this clause, it is said that the search and examination of female prisoners will be made by the matron. In the whole of this Bill there is no provision for defining the duties of a matron. I would like to have a clarification from the hon. Deputy Minister.

श्री. श्रीनिवासराव अेखेलीकर :—जेल के जो ओहदेदार होते हैं अुनमें से मेट्रेन के बारे में यह लफ्ज अिस्तेमाल किया गया है । औरतों का जो सर्च लिया जाता है वह किससे लेना चाहिये अितना ही अिसमें लिखा गया है और मेट्रन जेल के ओहदेदारों में से अेक ओहदेदार है ।

Shri A. Guruva Reddy: I beg leave of the House to withdraw my amendment.

The amendment was, by the leave of the House, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker: The question is:

"That after line 10, add: '(3) Any wound or injury on the person of the prisoner, recorded by the Medical Officer shall immediately be communicated to the court committing the prisioner to the prison and the court upon receipt of such information shall proceed to enquire and proceed into the matter according to law."

The motion was negatived.

Mr. Deputy Speaker : The question is :

"That clause 24 stand part of the Bill ."

The motion was adopted.

Clause 24 was added to the Bill.

The House then adjourned till Half Past Two of the Clock on Monday, the 13th September, 1954.
